Вёска ці горад? ☞ 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Сербалужычане ☞ 9

http://niva.iig.pl

redakcja@niva.iig.pl

№ 48 (2794) Год LIV | Беласток, 29 лістапада 2009 г. | Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

Месца пахавання ў Лондане слуцкага паўстанца **Лявона Рыдлеўскага** пазначана сцягам

Ілона КАРПЮК

Беларуская нацыянальная памяць

— Калі ў 2006 годзе прыехалі мы ў Польшчу ў рамках праграмы Калінoўскага, — распавядае Анатоль Міхнавец, — сустрэлі шмат людзей, шмат беларусаў, свядомых і несвядомых. Перакідваліся рознымі словамі, з якіх нічога не вынікала. Пасля пачаліся палітычныя акцыі, але і заадно сваркі — я з такой партыі, я з іншай, я за тым, а я за гэтым. Каб не адбудоўваць Беларусі ў Польшчы, што па-сутнасці немагчымае, каб не займацца толькі палітыкай, мы стварылі ініцыятыву „Беларуская нацыянальная памяць".

Варшава ў 2006 годзе пазнала студэнтаў з Беларусі 8 верасня. У гадавіну перамогі пад Оршай сарганізавалі яны шэсце па завулках сталіцы, звязаных з жыццём генерала Станіслава Булак-Балаховіча.

— Наша гісторыя поўная незвычайных, цікавых фактаў, якія трэба вяртаць памяці, — кажа Анатоль Міхнавец. — Мне марыцца такая акцыя, якая, здаецца, была накіравана да польскіх вучняў і называлася „Невядомы герой". Дзеці былі мабілізаваны да пошукаў герояў сярод сям'і, суседзяў, старэйшых людзей, з якімі сустракаюцца. Хочам і ў нас інспіраваць такія гістарычныя пошукі.

Час вельмі хутка забірае нам сведкаў часоў вайны і паўстанняў. Паратунак у запісах. Крок за крокам маладыя людзі з новай ініцыятывы значаць карту памяці беларускага народа.

— Зусім нечакана ўдалося нам адшукаць у Супраслі магілу Веры Карчэўскай, — расказвае Аляксей Трубкін, студэнт і сябра БНП у Беластоку. — Яна вельмі заслужаная для беларусаў і трэба яе імя ўспамінаць як найчасцей.

— Галоўнае — друкам, — дадае Анатоль, — бо толькі такім чынам застанецца ў грамадскай памяці.

Рознымі спосабамі бээнэпаўцы захоўваюць гістарычныя факты ў нашай памяці. Запісы, фотаздымкі, карты памяці, якія можна паглядзець у інтэрнэце на сайце БНП (www.b-n-p.org), але таксама выявы. Алесь Пушкін намаляваў карціну бітвы пад Оршай, паяўляюцца выявы паасобных гістарычных постацей, каб грамадства лепш асацыявала важныя моманты нашай гісторыі. Не толькі 25 Сакавіка, як адзначае Анатоль. Сетку нашай беларускай памяці вырашылі значна пашырыць у час канікул 2008 года. Селі на машыну і паехалі ў заходнюю Еўропу. Часам толькі са здымкам. Часам з радком з кніжкі. Маленькая рыса на чужой памяці ставалася асновай для складаных пошукаў. Вялікабрытанія, Францыя, Швейцарыя, Бельгія, Нямеччына. Там шукалі слядоў людзей, якія рыхтавалі нам сённяшнюю беларускасць. Дзякуючы рашучасці трапілі, між іншым, на магілу Міколы Абрамчыка. 25 гадоў быў ён старшынёю БНР, памёр у 1970 годзе. Міхал Андрэоллі, паўстанец Касцюшкі, мастак і архітэктар, які ўпрыгожваў сваімі малюнкамі творы Міцкевіча. А Антон Асяндоўскі! Колькі з нас ведае, што гэта быў асабісты вораг Леніна, мастак, шпіён, дыпламат, дзякуючы якому Манголія атрымала незалежнасць. Змагаўся з саветызацыяй, але памёр на пару дзён да прыходу ў Польшчу савецкіх войскаў. Бельгійскія беларусы, дзякуючы пошукам БНП, сёння даглядаюць магілы Міколы Равенскага і бацюшкі Яўгена Смаршчка. Магдаліна Радзівіл усё жыццё дапамагала беларусам, зараз яе магіла перастае быць для нас таямніцай.

27 лістапада адзначаем дзень памяці Слуцкага збройнага чыну. Асабліва маладым здаецца, што гэта гісторыя амаль як з сярэднявечча, але многія з паўстанцаў жылі яшчэ доўга пасля Другой сусветнай вайны. Іх памяць жывая да сённяшняга дня. У Шчэціне Беларуская нацыянальная памяць знайшла месца пахавання Антона Сокал-Кутылоўскага. Жыве дачка гэтага паўстанца, але адмаўляецца ад кантактаў, ніхто не ў змозе з ёю пагаварыць. Лявон Рыдлеўскі, слуцкі паўстанец, памёр праўдападобна ад рака, ніякай сям'і пры ім не было. У архівах захаваўся здымак яго помніка, але сёння расце тут трава — удалося знайсці гэтае месца дзякуючы нумару суседняй магілкі. Урэшце падарожжа па Нямеччыне. У Баварыі, дзесьці каля Лютэнзее ў 1948 годзе беларусы паставілі слуцкім паўстанцам помнік. Быў здымак і неазначаная тэрыторыя, але ўдалося. Помнік стаіць да сёння, толькі дрэвы выраслі.

— Слуцкі збройны чын хацелі мы адзначыць шэсцем праз Белавежу, між іншым да магілы Язэпа Булак-Балаховіча, брата Станіслава, — дадае Анатоль Міхнавец. — На жаль, не давядзецца, але мы далучымся да святкаванняў у Беларусі, а тут наладзім сустрэчы з гісторыкамі. У Варшаве часта сустракаемся з людзьмі, для якіх супольная памяць з'яўляецца шляхам да незалежнасці. Нашым госцем быў, напрыклад, Мікола Аксаміт, дэпутат Вярхоўнага Савета XII склікання, пры якім прымалася Дэкларацыя незалежнасці Беларусі, канстытуцыя, а зараз вымушаны жыць у Варшаве, бо ў Беларусі яго не жадаюць.

Сярод мэтаў Беларускай нацыянальнай памяці таксама стварэнне бібліятэкі ў Варшаве, бо, як адзначае Анатоль, не кожны мае магчымасць наведаць айца Надсана і Скарынаўскую бібліятэку ў Лондане. Часу мала, а месцаў памяці адкрываецца штораз больш і ўсюды не паспяваюць даехаць на працягу года. Але не забываюць пра Падляшша. У мінулым годзе на 25 Сакавіка адведалі магілы беларусаў у Бельску-Падляшскім, Белавежы і Беластоку.

— Няма розніцы між беларусамі Гайнаўкі ці Асіповіч. Гаворыцца пра Лукашэнку ўвесь час, але не звяртаем увагі, што ў беларусаў Падляшша свае праблемы, — кажа Анатоль. — Не хочам жыць сабе проста ў Варшаве, адарваныя ад беларускай меншасці на Падляшшы, хочам каб наша дзейнасць пранікалася, мела супольныя мэты.

Свіслач • Гародня • Ваўкавыск • Шчучын • Гайнаўка • Высокае • Мосты • Беласток • Бельск-Падляшскі • Сямятычы

98,1 FM

БЕЛАРУСКАЕ РАДЫЁ РАЦЫЯ

www.racyja.com

Зварот Старшыні Рады БНР з нагоды Слуцкага Збройнага Чыну

11 лістапада 2009 г.

Дарагія Суродзічы,

Зноў збліжаюцца асеньнія дні, калі мы традыцыйна прыпамінаем тых слаўных Случчакоў, якія ў 1920-м годзе пайшлі з зброяй у руках бараніць сваю дзяржаву, Беларускую Народную Рэспубліку, ад бальшавіцкіх агрэсараў. Было іх дзесяць тысяч — дзесяць тысяч герояў. У нашым постсавецкім часе, цяжка уявіць сабе, што такое магло адбыцца менш за дзевяноста гадоў таму. Каб край быў вольным, Слуцкіх вэтэранаў, якія выйшлі жывымі з гэтае вайны, шанавалі-б і паважалі-б як найлепшых сыноў і дачок нашай зямлі. На жаль, мы сталіся чужой калёніяй. Акупанты каралі змагароў за іх геройскі збройны чын, а загінуўшых дзесяцігоддзямі ігнаравалі. Сёння зьвяртаюся да Вас, дарагія суродзічы на Бацькаўшчыне. Адведайце 27 лістапада магілы герояў, якія пайшлі паміраць, каб жыла вольная Беларусь. Суродзічаў у замежжы прашу адзначыць угодкі Слуцкага Збройнага Чыну і прыпомніць імёны змагароў ды аддаць ім чэсьць. Я асабіста прыпамінаю з удзячнасьцю імя Случчака, якога пазнала яшчэ ўдзяцінстве, Лявона Рыдлеўскага. Яго магілу ўшануе нашая грамада ў Вяліка-брытаніі, дзе ён пражыў — на выгнаньні — апошнія гады свайго жыцьця. Вітаю ўсіх Вас з угодкамі слаўнага Слуцкага Збройнага Чыну. Жыве Беларусь!

Івонка Сурвіла
Старшыня Рады БНР

9 770546 196000

Бітва менталітэтаў

Н а п а ч а т к у анекдот.

П ы т а ю ц ц а ў дзеда:

— Скажы, стары, каб ты выйграў мільён долараў, як бы ты жыў?

— О то ж я тады зажыў бы, дзеткі! — адказвае дзед. — Я ўжо адным чэрствым хлебам не душыўся б, як зараз. Еў бы сала з салам. У хаце сваёй саломы бы пасцяліў ажно пад самыя вокны. А можа і пад столь не пашкадаваў бы накласці. А бабе сваёй загадаў бы, каб печку паліла толькі габляванымі дошкамі.

Як справядліва заўважаюць філосафы — найцяжэй змяніць менталітэт. І нават калі мільён з неба зваліцца, або пяць мільярдаў дасць Міжнародны валютны банк, усе грошыкі пойдуць на габляваныя дошкі, якімі будуць паліць печку. А спаць усё адно прыйдзецца, як і раней, на саломе. Толькі гэтым разам яе будзе ажно пад самую столь накладзена. Як у хляве.

Праўда, гэтыя грошы нават у такім бяздарным іх выкарыстанні прыносяць нейкія змены ў мышленне. Людзі прызвычайваюцца да таго, што печка цёплая. І як габляваныя дошкі згараюць, то пачынаюць ламаць галаву, дзе ўзяць яшчэ адзін мільён ці чарговыя пяць мільярдаў.

Вось тут і пачынаюць думаць, што трэба нешта прадаць. На тое ёсць яшчэ адзін анекдот:

Стаіць дзед на рынку і прадае пеўня.

— Колькі певень каштуе? — пытаюцца ў яго.

— Пяцьсот долараў, — адказвае дзед.

— Пяцьсот долараў! — дзівяцца людзі. — Ён што, гэты певень, нейкай нязвыклай пароды? Ці можа ён так курэй топча, што тыя залатыя яйкі нясуць?

— Ды дзе там, — сарамліва даводзіць прадавец. — Певень звычайнай пароды. Нашай, вясковай. Старэйшы за мяне і маю бабку разам узятых, таму на курыцу нават залезці не можа. Ды і па маладосці гэты певень не асабліва курэй цешыў. Ад нараджэння быў нейкі хваравіты і няўдалы.

— Дык чаму ж так дорага прадаеш?! — дзівяцца людзі.

— Бо вельмі грошы патрэбны, — адказвае дзядуля.

Вось так і беларускія гаспадарнікі. Закончыліся мільёны ды мільярды, вырашылі, што зноў іх трэба недзе ўзяць. І надумаліся нешта прадаць. Але кошты на старога пеўня аказаліся завялікімі. І продаж беларускай прадукцыі рэзка скарачаецца.

І тут знайшлася нейкая разумная галава, ды параіла дзе браць грошы пановаму. Турызм!!! Гэта залатая капальня без дна! Грошы нават прасіць ні ў каго не трэба. Самі прынясуць, прывязуць, аддадуць, і іншым параяць, каб зрабілі гэтак жа. І гэта такія грошы, якіх аддаваць назад не трэба. А наадварот, тыя грошы стымулююць усё новыя і новыя гаспадарчыя адзінкі адчыняць. І гатэлі, і прыдарожныя кнайпы, і агратурыстычныя гаспадаркі і нават пару-тройку калгасаў можна пакінуць, каб зрабіць з іх музеі антыгаспадарчай славы. Турыстам і гэта цікава будзе пабачыць.

Як не дзіўна, знайшлося ў беларускім гаспадарчым апараце яшчэ некалькі светлых галоў, якія гэтую ідэю падтрымалі, і, каб прывабіць замежнага турыста, нехта з іх нават інфармацыю здрадзіў, што Беларусь, у аднабаковым парадку, на цэлых два гады адменіць візы для замежных турыстаў. Маўляў, прыязджайце замежнічкі, ешце, піце, весяліцеся, пакідайце нам свае грошыкі, а сабе добрыя ўспаміны і жаданне зноў да нас наведацца. У нас чаркі ды скваркі на ўсіх хопіць.

Хіба што палова Еўропы пасля гэтага паведамлення стала збіраць рэчы ды адкладваць грошы на паездку ў Беларусь. Але ў наступных паведамленнях інфармацыя пайшла куды больш сціплая і куды больш былога савецкага характару. Маўляў, мы не супраць турыстаў, але паглядзім як і што для гэтага трэба. Відаць, той дзед з анекдотаў зараз пры пасадзе ходзіць, ды ніяк не можа ўцяміць адкуль возьмуцца грошы, калі не прадаваць візы па кошце старога пеўня. Па ўсім бачна, што новы гаспадарчы менталітэт сутыкнуўся са старым. Калі пераможа новы, то будзем будаваць кнайпы, гатэлі, агратурыстычныя гаспадаркі... Калі ж сваё возьме стары, то яшчэ доўга прыйдзецца паліць печку габляванымі дошкамі на пазычаныя грошы і спрабаваць каму-небудзь, хто на гаспадарку глядзіць такімі ж вачамі, як і нашы старыя гаспадарнікі, уперці старога пеўня за пяцьсот долараў, пакуль той певень зусім не здох.

Віктар САЗОНАЎ

На падсвечніку

Маскоўскі цар Іван Грозны, пасылаючы ў 1563 годзе ў Бахчысарай свайго дыпламата Афанасія Нагога, забараніў яму прымаць ад крымскага хана Даўлет-Гірэя грамату, запячатаную пурпурным сургучом. Калі б жа хан настойваў на гэты колер сваёй пячаці на дамове, пасол павінен быў адмовіцца ад такой дамовы і неадкладна вяртацца ў Маскву.

У чым жа тут справа, чаму такая — здавалася б благая — дэталь была так важнай, важнейшай ад заключэння саюзу з вельмі істотным суб'ектам замежнай палітыкі і то акурат у той час, калі цар развязаў на захадзе Лівонскую вайну супраць польска-літоўскай дзяржавы? Калі крымскага хана аж прасілася ўцягнуць у тую ж вайну ў якасці саюзніка супраць Польшчы і Вялікага Княства Літоўскага... Справа тут была ў царскай „чести", якая была важнейшай ад лёсу дзяржавы. Было ў той час у маскоўска-татарскіх зносінах прынята, што той, хто паставіць пячаць на пурпурным сургучы, пасылае не дамову, але загад, быццам прымае дамінуючую пазіцыю, а такой сітуацыі маскоўскі цар не мог сцярпець.

Славуты цар Іван ненавідзеў таксама польскага караля Стафана Баторыя, які апынуўся на троне ў выніку вольнага выбару. Грозны пісаў, што ён сам „государь по Божью изволенью", калі Баторый — „по многомятежному человеческому хотенью". І дадаў яшчэ Баторыю: „Тебе со мною бранитися — честь, а мне с тобою — бесчестье"...

Гэта вытанчанае патрабаванне царскага гонару. Бывалі і выразныя паказушныя формы дэманстрацыі маскоўскай царскай ганарлівасці, м.інш. прыём замежных паслоў. У 1598 годзе, калі на маскоўскі трон толькі што ўступіў Барыс Гадуноў, прыбыўшаму пасля гэтага габсбургскаму ганцу гаспадары загадалі называцца не ганцом, але паслом; да таго ж адзелі яго ў багатыя аблачэнні, прыдалі яму пышны эскорт з пераапранутых на нямецкі лад дваран, загадалі біць у царкоўныя званы. Усё гэта — каб паказаць падданаму народу, які важны іх цар, якія важныя наведваюць яго госці. Ды перад сапраўды важнымі пасламі сустракаць іх выходзіла не толькі баярства, але на вуліцы Масквы выганялі і простае насельніцтва дзеля паказу царскай магутнасці.

Прысутнасць публікі прыдавала і надалей прыдае важнасць падзеі і яе выканаўцам. Але якую важнасць прыдае падзеі адсутнасць народу? Здаецца мне, калі не браць пад увагу патрэб канспірацыі, што мэтанапраўленая адсутнасць публікі вагу падзеі зводзіць да адмоўных вартасцей, да „бесчестья". І ў некаторых абставінах такую мэтанапраўленасць можна справядліва асацыяваць з цынізмам.

Чытаю пра такую менавіта падзею ў Гайнаўцы, пра ўручэнне адзнак за заслугі для беларускай культуры, якой ходам верхаводзіў міністр культуры (!) Рэспублікі Беларусь. І чытаю яшчэ, што публіка была здзіўленая такім, а не іншым яе ходам. Нечаму, даражэнькая публіка, дзівавацца. Міністр Латушка, бывалы дыпламат, рухаецца па кар'ернай лесвіцы як калісь Банапарт. Ён, відаць, трымае нос на ветры, на ляту ловіць спрыяльныя сабе павевы, разгадвае волю сваіх цароў мінскага маштабу. А воля мінскага Цара была выяўлена яшчэ да ўзыходу Яго на пасаду. Царскае стаўленне да беларускай спадчыны, да мовы, да — разумеецца — беларускай культуры, агульнавядомае і не патрабуе майго чарговага прыпамінання. І нечаму дзівавацца, даражэнькая публіка, што Ягоныя вертыкальшчыкі — ці то з дубінкамі ў руках, ці то пад гальштукамі — праводзяць намечаны Ім культуркампф. Хай не зводзяць ад горкай праўды чынавенскія дэкларацыі аб падтрымцы спадчыны, аб той мінскай бочцы мёду. Бо дзёгаць разліваюць не толькі афіцыйна ў Дзень Волі — у Мінску, яго падліваюць і за закрытымі дзвярыма, для прыкладу — у Гайнаўцы.

Завядзёнкай у савецкай практыцы з'яўляецца крывагляд на незалежныя сродкі масавай інфармацыі, якія не аказваюць пакорлівай „чести" тамашняму ўладару. У Беларусі не магло здарыцца тое, што здарылася ў Гайнаўцы — ніякі вертыкальшчык не асмеліўся б забараніць доступ Беларускаму тэлебачанню ці, дапусцім, „Советской Белоруссии" — рупарам вяшчання царскай „чести". Затое тамашнія незалежныя СМІ, у сваёй агульнай масе, заглушаны чыноўніцкімі вымагацельствамі. Прыехаўшы ў Гайнаўку вертыкальшчык не мог сабе не дазволіць уніжэння, „наказания" непаклонных Цару вальнадумцаў. Пры нагодзе і двух зайцоў прыстрэліў — абуў у лапці і прыхільнікаў мясцовай культурнай спадчыны.

Цікава, колькі ў свеце такіх краін, дзе міністр культуры заганяе сваю культуру ў падполле. „Ніхто, запаліўшы свечку, не стаўляе яе ў скрытае месца, ні пад пасудзіну, толькі на падсвечнік, каб было бачнае святло" — пісаў евангеліст Лука (11,33). Не ведаў ён яшчэ, што на падсвечнік можна паставіць міністра Латушку.

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

Вачыма еўрапейца

Ньюс віцэ-міністра

Візавы абавязак у Беларусі для турыстаў з краін Еўрасаюза можа быць адменены. Правілы мелі б уступіць у сілу яшчэ сёлета і будуць абавязваць два гады, — такую інфармацыю (прыводжу словы віцэ-міністра спорту і турызму РБ Часлава Шульгі) паведаміла беларускае агенцтва БелТА, а за ім польскае Радыёінфармацыйнае агенцтва (РІА) і некаторыя газеты, між іншым на першай старонцы найбольш папулярны ў падляшскім рэгіёне „Кур'ер паранны". Прачытаў я тую інфармацыю і жахнуўся. Здаўна — здавалася мне што ўважліва — сачу за пытаннямі звязанымі з польска-беларускімі стасункамі і памежным рухам паміж нашымі краінамі, а ў першую чаргу, асабліва ў апошні час, за дамовай аб малым памежным руху. А тут чытаю: „На ўвядзенне бязвізавага руху пагаджаюцца ведамствы бяспекі і прэзідэнт Беларусі. Паводле віцэ-міністра, бязвізавы рух быў бы адным з элементаў нацыянальнага плана развіцця турызму, значыць, такім чынам улады хочуць прыцягнуць у Беларусь турыстаў — з іх грашыма. Першымі пакарыстацца гэтым маюць жыхары памежных рэгіёнаў з Польшчай і Літвой. Варшава і Вільня паразумеліся ўжо з Мінскам у пытанні ўвядзення бязвізавага руху ў гэтак званай памежнай паласе, значыць, да 50 кіламетраў у глыб краіны". — Ой, штось тут не так! — падумаў я. Паколькі тая інфармацыя ў першую чаргу дайшла да мяне з РІА, рашыў я тады азнаёміцца з першакрыніцай — з інфармацыяй БелТА. Усё згаджалася. РІА перадало паведамленне беларускага агенцтва слова ў слова, спасылаючыся на сенсацыйную заяву віцэ-міністра Шульгі.

Параўноўваючы ўсё гэта, слухаў я Радыё Рацыя. Пачуў я голас падляшскага дэпутата ад ГП Роберта Тышкевіча, віцэ-старшыні сеймавай камісіі замежных спраў, які даў зразумець, што Беларусь можа адмяніць візы для еўрасаюзных краін, але ЕС не мае такой магчымасці ў адносінах да Беларусі, паколькі напачатку яе ўлады павінны падпісаць візавую дамову з Еўрасаюзам. Ну і быццам бы ўсё ціп-топ. А я ўсё не магу дапяць, адкуль узялася тая нечаканая дэкларацыя: „Візавы рэжым для турыстаў, якія прыязджаюць у Беларусь з ЕС, плануецца адмяніць у 2010-2011 гадах" і адкуль тая пяцідзесяцікіламетровая памежная зона з Польшчай ці Літвой (БелТА), калі ў адпаведных дамовах гаворка пра паласу ў 30 кіламетраў. Мабыць, віцэ-міністр спорту і турызму, хоць з'яўляецца членам урада Беларусі, не мусіць разбірацца ў такіх нюансах. Аднак журналісты — павінны. На месцы журналіста з БелТА, які абслугоўваў сустрэчу з Чаславам Шульгой у Гродзенскім гарвыканкаме, распытаў бы віцэ-міністра пра дэталі. А ў прынцыпе паставіў бы яму толькі адно пытанне: „Аб чым Вы гаворыце?" Але, мабыць, такое пытанне не выпадае ставіць адносна высокаму рангам прадстаўніку органаў беларускай дзяржавы, асабліва не ў гарвыканкаме?

На канец пазваніў я прэс-сакратару пасольства Беларусі ў Варшаве Дзмітрыю Выбарнаму з просьбай высветліць мне ўсю гэтую справу. Пачуў: „Прашу звяртацца ў гэтай справе ў наша міністэрства спорту і турызму".

Чаму якраз у міністэрства спорту, а не ў МЗС у Мінску, непасрэдна прадстаўніцтвам якога з'яўляецца пасольства і якое адказвае за візавыя справы — не разумею.

Спытаўся я таксама (пры нагодзе яго пабыўкі ў Беластоку), што аб гэтым усім думае першы старшыня дэмакратычнага Вярхоўнага Савета РБ Станіслаў Шушкевіч:

— Улады шляхам гэтай задумы з візамі хочуць, мабыць, паправіць стан бюджэту.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

Дзе жыць: у горадзе ці на вёсцы?

У Збучы ёсць многа драўляных, традыцыйна аздобленых хат, а клімат вёскі выдатна адрозніваецца ад гарадскога. Ад сённяшніх і будучых жыхароў сяла будзе залежаць, у якім напрамку пойдуць архітэктурныя змены

Вясковыя пенсіянеры, сабраўшыся на лавачках, з вялікай настальгіяй успамінаюць 1960-1980 гады, калі яны „ставілі на ногі" свае гаспадаркі, будавалі дамы, хлявы, клуні, а некаторыя нават і аборы, куплялі трактары, сельскагаспадарчую і бытавую тэхніку, каб аблегчыць работу ў полі і дома. Часта гавораць яны пра вялікі прагрэс, якога ўдалося ім дабіцца на працягу дваццаці ці трыццаці гадоў. Аднак, слухаючы такіх гутарак, міжвольна ўзнікае пытанне чаму ж нашы вёскі сталі так масава пусцець ва ўмовах вясковага дабрабыту, а многія нашы хлопцы, якія рашыліся гаспадарыць на бацькаўшчыне, мелі такія вялікія цяжкасці, каб знайсці сабе жонку, якая схацела б жыць на вёсцы і хадзіць за каровамі і свіньмі?

Масава ўцякалі ў гарады

Мама аднаго з такіх нежанатых мужчын, пражываючага ў Гайнаўскай гміне, успамінала пра яго размову з іншым старэйшым кавалерам.

— Мы можам знаёміцца з рознымі дзяўчатамі, але ніводная з іх не схоча выйсці за нас замуж на гаспадарку, — заявіў вясковы кавалер. Да такога выраду даходзілі іншыя сельскія хлопцы і сваё незадавальненне з такога ходу спраў пачыналі заглушваць у час выпівак. Клопаты вясковых кавалераў з жаніцьбой пачалі паяўляцца недзе ад паловы сямідзесятых гадоў. Цяперашнія пенсіянеры такіх праблем яшчэ не мелі.

— Нашы дзяўчаты ўсялякімі спосабамі ўцякалі ў горад і нават не ганьбавалі працай прыбіральшчыцы, каб толькі не выходзіць замуж за гаспадароў, — успамінаў старэйшы мужчына з Гайнаўшчыны, сумуючы па прычыне абставін, якія давялі да апустошвання многіх нашых сёл.

— Маладыя дзяўчаты хацелі пайсці на работу, адрабіць сваё і адпачываць, а на гаспадарцы і ў нядзелю, і ў час іншых святаў трэба ўсё хадзіць каля жывёлы. Жывучы з сельскай гаспадаркі, няма таксама магчымасці пакінуць жывы інвентар і паехаць у водпуск, а маладыя хочуць жыць лягчэй, — паяўляліся апраўданні бацькоў, якіх дзеці не жадалі гаспадарыць на бацькаўшчыне, а часта, закончыўшы вышэйшую адукацыю, заставаліся жыць і працаваць у гарадах. Канешне, не было так, што дзяўчаты ўвогуле не хацелі выходзіць замуж за вясковых гаспадароў. Былі маладыя сужонствы, якія пачыналі гаспадарыць, але частка іх адыходзіла з бацькоўскіх хат пасля спробы ўладкаваць сваё жыццё абапёртае на сельскую гаспадарку і выязджала ў гарады.

За міграцыю маладога насельніцтва з вёсак у гарады і апустошванне нашых сёл у нейкай ступені была адказная тагачасная дзяржаўная ўлада. Ствараліся тады магчымасці атрымаць амаль бясплатныя кватэры (за сімвалічныя залатоўкі), хаця і трэба было да іх доўга чакаць, асабліва ў вялікіх гарадах. Аднак у васьмідзесятых гадах паявілася ўжо свайго роду мода на міграцыю з вёсак у гарады і тады яшчэ менш моладзі, як дзяўчат, так і хлопцаў, рашалася заставацца жыць у сваіх сёлах. Амаль канчаткова была разбурана тады традыцыя жыцця ў вялікіх сямействах з трох пакаленняў. Пазней дайшло да таго, што нават самі бацькі сталі прапанаваць дзецям пераязджаць у гарады і клапаціліся, каб здабыць як мага больш грошай і дапамагчы збудаваць ім гарадскія катэджы. Проста бацькі хацелі, каб іх дзецям жылося „лягчэй", чым прыходзілася жыць ім, але лёгкага жыцця ніколі не бывала, аб чым можна даведацца, знаёмячыся з нашай гісторыяй. Пераканаліся аб гэтым выхадцы з вёсак, сённяшнія жыхары гарадоў, якія нярэдка застаюцца без працы, а бывае, што паяўляюцца ў іх і фінансавыя клопаты, каб годна жыць. Тады трэба браць пазыкі і думаць як іх пагашаць. Канешне, гэта неадлучныя прыкметы капіталістычнага ладу, які стварыў большыя шанцы ўзбагачэння для адных і з'яўляецца тормазам для выхаду з беднасці для другіх.

Гараджане сталі абрабляць бацькаўшчыну

Перамена ў спосабе думання маладых людзей, у іх падыходзе да жыцця на вёсцы і гаспадарання на бацькаўшчыне паявілася ў пачатку дзевяностых гадоў мінулага стагоддзя. Было гэта пасля палітычных і гаспадарчых перамен у нашай краіне. Тады вяскоўцы ізноў пачалі больш шанаваць сваю бацькаўшчыну, сваю родную хату і гаспадарку. Калі выхадцы з нашых сёл страцілі работу і не маглі знайсці іншай, пачыналі абрабляць бацькаўскія гектары, якія раней арандавалі ўжо суседзі або сваякі і браць нават у арэнду іншае поле. У дзевяностых гадах у Гайнаўцы і Бельску-Падляшскім наогул слаба плацілі для фізічных работнікаў і нават для працуючых па-за сельскай гаспадаркай вялікай падпорай стаў даход з гаспадаркі. Яшчэ большая ахвота да вырошчвання збожжа паявілася пасля ўвядзення непасрэдных даплат да апрацоўваных палёў, асабліва ў тых месцах, дзе знаходзяцца больш якасныя землі. Аднак добрая кан'юнктура не трывае доўга. Калі цана збожжа надалей будзе так нізкай як цяпер, выхадцы з вёсак могуць ізноў пачаць адракацца ад сваіх гектараў.

Пачалі вяртацца ў вёскі

Іншая новая з'ява ў пачатку XXI стагоддзя — гэта вялікае зацікаўленне выхадцаў з нашых сёл вяртаннем на сваю бацькаўшчыну ў сэнсе пастаяннага жыхарства. Таннае жыццё ў гарадскіх кватэрах даўно мінула і цяпер стала вельмі дарагім. Калі кватэрная плата складае 500-600 злотых штомесяц, то за год атрымаецца сума 6-7 тысяч злотых, а на працягу 30 гадоў (пералічваючы на сённяшнія цэны) трэба было б расходаваць толькі на самое жыллё каля 200 тысяч злотых (у меншых кватэрах 150 тысяч злотых). Гэты вялікі эканамічны стымул схіляе выхадцоў пераходзіць жыць у свае хаты на вёсках. Хаця часта хаты трэба рамантаваць, а пасля купляць дровы, каб іх абаграваць, то 200 тысяч злотых дастаткова на адно і другое. Асабліва ў сёлах, распаложаных недалёка ад гарадоў, нашы людзі штораз ахвотней рашаюцца рамантаваць дамы сваіх бацькоў і дзядуляў або купляюць драўляныя ці мураваныя хаты і рамантуюць іх ад асноў. Лёгкі доступ да куплі танных легкавых машын не стварае ўжо перашкод, каб маладое сужонства жыло ў сяле і, карыстаючыся сваім транспартам, даязджала на работу ў горад.

Калі паставім пытанне: „Дзе лепш жыць, у горадзе, ці на вёсцы? — можам пачуць адказ: „Лепш жыць на вёсцы, а працаваць у горадзе". Аднак некаторыя жывуць на вёсцы і ўдала працуюць па-за сельскай гаспадаркай у сяле.

— У Збучы жыве пяць малодшых сямействаў, а ў большасці хат засталіся толькі пенсіянеры. Многа дамоў пустуе, але іх уласнікі, што жывуць у гарадах, не рашаюцца іх прадаваць. У выпадку некалькіх старэйшых хатак не вырашана справа іх уласнасці і таму нельга іх купіць, — кажа жанчына сярэдняга ўзросту, якая разам з сям'ёй вярнулася з блока на пастаяннае жыхарства ў сваю вёску. — Я штодня на машыне даязджаю на працу. Калі параўнаць маю дарогу на работу з беластоцкімі ўмовамі транспарту, гэта і нямнога.

Апошнім часам штораз больш выхадцаў з нашых вёсак, што перайшлі ўжо на пенсію, таксама рашаюцца вяртацца ў свае родныя сёлы на пастаяннае жыхарства або, адрамантаваўшы вясковую хату, прыязджаць да яе толькі на летні адпачынак. Жыхары Карыціск расказвалі мне пра двух мужчын з іх сяла, якія сваё прафесійнае жыццё правялі ў Варшаве. Перайшоўшы на пенсію, рашыліся яны вяртацца на летні адпачынак у сваю родную вёску. Паколькі на іх бацькаўшчыне жылі сямейнікі, адзін з „варшавякаў", як іх мясцовыя назвалі, купіў гаспадарку ў Карыціскох і адрамантаваў там дом, а другі купіў участак і перавёз на яго драўляную хату з іншай вёскі. У Карыціскох, так як і ў іншых нашых сёлах, стаяць пустыя дамы, а ў іншых жывуць старэнькія пенсіянеры. Напэўна ў гэтай і іншых вёсках будуць прадавацца дамы і гаспадарчыя будынкі, але невядома хто іх купіць.

Апошнім часам паявілася новая для нашых сёл з'ява. Дамы сталі штораз часцей купляць людзі з-па-за нашага асяроддзя, з цэнтральнай і паўднёвай Польшчы, а найбольш жыхары Варшавы. Палякі найахвотней купляюць хаты каля Белавежскай пушчы і Семяноўскага вадасховішча з улікам на часовы адпачынак у іх. Аднак ёсць і людзі, што прыязджаюць да нас з розных гарадоў Польшчы на пастаяннае жыхарства.

Зараз у беларусаў, пражываючых у гарадах, мала інфармацыі аб прадаваных у нашых сёлах маёмасцях, а турысты з Польшчы часта патрапяць хутчэй разнюхаць і раздабыць інфармацыю аб намерах нашых вяскоўцаў. Каб нашы сёлы надалей захоўвалі беларускі характар, трэба было б падтрымліваць працэс вяртання беларусаў у нашы сёлы, хаця і неабавязкова ў свае родныя вёскі, і на працу на сельскай гаспадарцы. Дзеля гэтага можна было б, напрыклад, зрабіць рубрыкі на нашых беларускамоўных сайтах, на якіх па-беларуску змяшчаліся б аб'явы аб продажы маёмасці ў нашых сёлах (хаця трэба было б яшчэ падумаць, як збіраць такую інфармацыю), а можна было б таксама задумацца аб іншых ініцыятывах. Адразу можна падумаць, што людзі з Варшавы ці Шлёнска і так пераб'юць нашых гараджан вышэйшай цаной і будуць купляць большасць нашых гаспадарак. Аднак такія меркаванні ў многіх выпадках могуць аказацца несапраўднымі. Аднак сярод беларусаў таксама ёсць людзі, якія могуць купіць нават дарагія маёмасці і ўдала гэта робяць.

Сустрэча на дарозе

Аб раскіслых гравейках у Чаромхаўскай гміне пісаў я неаднойчы. Апошнім часам я кранаў праблему вуліцы Вішнёвай, дзе работнікі камунальнай гаспадаркі раўнялі калдобіны не жвірам, а пяском. І маем тое, што маем. Адрэзкамі дарога застаецца непраезнай. Праўда, загану гміна намагаецца выправіць, але гэтая справа рухаецца чарапашым ходам.

Ехаў я 12 лістапада раніцай па вуліцы Вішнёвай, ды выпадкова сустрэў войта, які набліжаўся з процілеглага боку на аўтамабілі. Угледзеўшы мяне, спыніў машыну.

— Дык, што чуваць, пан Сідарук, — запытаў, прывітаўшыся праз адкрытае акенца.

— У балоце корпаемся, — з хітрынкай паказваю на разбітую дарогу побач сядзібы Яўгена Ваўранюка.

— Бачу гэта, — канстатуе войт, — але пры „Вульшынцы" (побач сядзібы Сяргея Саўчука) яшчэ горш...

Я рэкамендаваў падвезці жвіру ды засыпаць калюжы. І на гэта войт быў згодны. Заявіў аднак, што на ўсё не хапае часу і магчымасцей. На маё пытанне, калі пачнецца каналізацыя жылога квартала на „ўсходняй сцяне", г.зн. Ставішчаў, вул. Вішнёвай і Кузавы (ад таго залежыць асфальтаванне Вішнёвай), войт заявіў:

— Прад'явілі мы праект і, калі будзе адобраны, дык у другім паўгоддзі 2010 г. пачнем будову асноўнага калектара ў Ставішчах, затым будзем пракладаць яго праз Вішнёвую ў Кузаву. Але ўсё залежнае ад фінансаў, — завяршыў войт Врублеўскі.

Гміна запланавала збудаваць водна-сцёкавую сетку на згаданым адрэзку ў трохгадовы перыяд, у 2009-2011 гг. Ці справіцца з задачай, пакажа час. Адно зараз я прыкмеціў — войт пачаў больш цікавіцца праблемамі лакальнай грамадскасці. Не рашае справы з-за пісьмовага стала, толькі разглядае на месцы. Ці гэтая станоўчая рыса з'явілася адно перад набліжаючымися выбарамі?..

Уладзімір СІДАРУК

Папрыгажэюць вуліцы

У будучым годзе будуць перабудоўваць і мадэрнізаваць дзве важныя вуліцы ў Белавежы — А. Вашкевіча і Трапінку. Першая на адрэзку ад вуліцы Спартовай да Броўскай, другая цалкам. На Трапінцы будуць таксама перабудоўваць энергетычную лінію. Белавежцы асабліва ўзрадаваліся тым, што ўрэшце павятовыя ўлады зробяць парадак на вул. А. Вашкевіча, якая сваім выглядам прыносіла ім толькі сорам перад турыстамі. Шмат гадоў назад, калі пракладалі водаправодную лінію, разабралі тратуар на левым баку вуліцы, потым на невялікім адрэзку паклалі новы, а апошняя частка гэтак і астаецца некранутая. Пра безліч дзірак у асфальце ўжо і не хочацца гаварыць.

Пётр БАЙКО

На каронна-літоўскім памежжы

Тэкст і фота Аляксандра ВЯРБІЦКАГА

Касцёл у Бжазовай

Восенню Аўгустаў здаецца быць непрывабным, а мо маршрут туды пралягае цераз мала каму патрэбныя мясцовасці. Ранішні аўтобус, што ў азёрны курорт адпраўляецца з Беластока а 8.50 гадзіне, пакідае ў Карыціне траіх пасажыраў, далей пасажырам толькі я, а ад Скіндзера астаецца ў ім адно шафёр. Разглядаюся па хатах Скіндзера, вёскі не надта вялікай, тыя хаты ў прынцыпе вялікія, мураваныя. На крайнім панадворку бачу старую драўляную хату з пазначанымі дылямі, а гэта прадвяшчае яе знос і перанос у іншае месца. На той хаце, з аздобнымі абрамленнямі даху і падшчытнікаў, прымячаю сляды па надаконных аздобах. Чалавек з супрацьлеглага боку пераконвае мяне, што ў той, яго суседавай, хаце такіх аздоб не было, што не было іх на ніводнай старой хаце ў Скіндзеры. Але паколькі ад яго вуснаў несла далікатны пах, характэрны занядбаным пажылым мужчынам, заключыў я, што ён ужо крышку павесяліўся і гатовы плесці любыя кашалі, напрыклад, што ў ягонай вёсцы свіней кормяць сенам.

Ад Скіндзера кіруюся на захад, у напрамку вёскі Бжазовай. Бо гэтыя дзве вёскі раздзяляе рэчка Бжазоўка, па якой калісь пралягала граніца Вялікага Княства Літоўскага, спярша з Мазовіяй, а пасля Люблінскай уніі — з Каронай. Тая дзяржаўная граніца, якая праіснавала да трэцяга падзелу Рэчы Паспалітай у 1795 годзе, была па сутнасці толькі адміністрацыйнай мяжой, так як і цяпер Бжазоўка раздзяляе Сакольскі і Монькаўскі паветы, Карыцінскую і Ясвілаўскую гміны. Вельмі цікавая гісторыя апошняй, змешчаная на гмінным партале — такой адкрытасці на мінулае, здаецца, няма ў такіх жа гістарычных нарысах гмін з усходняга берага Бжазоўкі, але нават Гайнаўшчыны і суседніх: „Już od połowy X wieku na obszarach dzisiejszej gminy rozwijało się osadnictwo wschodniosłowiańskie. Przerwały go toczące się wojny na ziemiach pruskich, jaćwieskich i litewskich. Trwałe osadnictwo zaczęło się rozwijać po unii polsko-litewskiej w 1385 r. Napływała ludność litewska, ruska i mazowiecka. Od początku XV wieku tereny między Biebrzą i Narwią przechodzą prawdziwą eksplozję kolonialną. Powstają osady litewskie: Jadeszki, Jaświły, Radzie, Szaciły, ruskie: Mikicin, Bobrówka, Moniuszki; Dolistowo zasiedliła ludność pochodzenia mazowieckiego. Na początku XVI wieku ziemie między Biebrzą i Narwią przejął kniaź Gliński, a po jego ucieczce [у Маскву ў 1508 годзе — А. В.] przeszły w ręce Radziwiłłów (...) Po 1520 roku, kiedy powstało nowe województwo podlaskie, osłabły wpływy litewskie i napływ ludności ruskiej. W 1526 r. większa część obecnej gminy została włączona do starostwa knyszyńskiego"...

Між Скіндзерам і Бжазовай дарога перасякае двухкіламетровую пойму Бжазоўкі, якая за Сухаволяй уліваецца ў Бобру. Сама рэчка цячэ краем гэтай поймы, амаль падмываючы Бжазовую. Пры дарозе паміж гэтымі вёскамі некалькі прыдарожных крыжыкаў — памятак па змаганні матарызаваных маладых людзей з часам і прасторай. Бо ж асфальтоўка, хаця яна і простая, але як пакручасты райскі вуж спакушае да пазнання смаку дабра і зла, а такое пазнаванне завяршаецца не толькі ў рове, але і ў яме... Пашы і сенажаці, што ў рачной даліне, акуратна выкарыстоўваюцца — пра гэта можна меркаваць і па адносна багатай забудове самога Скіндзера. Каля Бжазовай бадай пецярых прыезджых мужчын сочыць за закінутымі ў рэчку вудамі.

Сама вёска Бжазовая, якая ўжо на „каронай" тэрыторыі, здаецца быць бяднейшай чым Скіндзер. Тут ужо шмат панадворкаў перастала выконваць ролю падставовых сельскагаспадарчых ячэек, сляды ранейшай земляробчай руплівасці зараслі травою, пустуюць некаторыя хаты. У вёсцы прыгожы з вонкавага выгляду касцёл, пабудаваны з камянёў у пачатку 1860-х гадоў; першая капліца ў Бжазовай была пабудавана ўжо ў XV ст. Сама вёска вялікая, яе вуліца — перпендыкулярная да рэчкі — доўгая мо ў тры кіламетры. У Бжазовай шмат драўляных хат, у некаторых з іх захаваліся надаконныя аздобы, аднак яны выкананыя паводле іншых трафарэтаў, чым, напрыклад, у наваколлі Трасцянкі або Чыжоў.

Дарога з Бжазова ў Баброўку асфальтавая, гладкая як стол; яна яшчэ не заезджаная, ёй на выгляд другі год пайшоў. Кругом Бжазова палі акуратна абробленыя, адно толькі невялікія лапікі, на якія сяляне гадамі скідалі „ўраджайнае" там каменне, абрастаюць купінамі бяроз. Аднак чым бліжэй да Баброўкі, тым лесу робіцца больш, у тым ліку паяўляюцца і адносна маладыя хваіны і бярэзіны; апошнія ж далі назвы і вёсцы, і рэчцы. Побач гэтай дарогі некалькі старых, выкананых кавалямі крыжоў, некалькі больш сучасных, са спаяных ліцейных форм. Перад самой Баброўкай каменная каплічка, а далей, побач дарогі ў напрамку Кумялы, паказваецца нейкі інтрыгуючы аб'ект. Падышоўшы бліжэй, пабачыў я адмысловы крыж з дашком; яшчэ адзін такі крыж стаіць у вёсцы і чатыры побач дарогі з вёскі на тамашнія могілкі.

У пачатку Баброўкі, з боку Бжазова, герб вёскі. На гэтым вясковым гербе выявы двух каласоў — бо ж тут жывуць земляробы, выява бабра — бо ж ад яго назва вёскі, і пастарал — біскупскі посах, бо ж з Баброўкі родам бадай найбольш папулярны сучасны польскі іерарх, гданьскі мітрапаліт арцыбіскуп Славой Лешак Глудзь, генерал дывізіі, былы палявы ардынарый Войска Польскага. „Arcybiskup jest pierwszym honorowym obywatelem powiatu monieckiego, — піша Ягенка Вільчак у штотыднёвіку „Polityka" ад 18 сакавіка 2006 года, — żeby mu nadać tytuł, zmieniono nawet statut rady powiatu. — Jednogłośnie — mówi Irena Berner, przewodnicząca rady i inicjatorka. Długo wymienia zasługi, komu przyszedł z pomocą, komu przywiózł piżamę, komu buty, jak troszczy się o chorych i samotnych, jak wspiera potrzebujących. — Wszystko widzi i wszystko wie. Takich ludzi już nie ma — powiada. Sama jest lekarzem w Jaświłach; Bobrówka leży na terenie jej gminy".

(працяг будзе)

Вокны старой бжазоўскай хаты

Юрка ЛЯШЧЫНСКІ

Спачывай спакойна і... весела

Вось тут я спачываю,
Іоан Стан называюсь.
Быў я паліцыянтам
І тут у вёсцы і ў Брашаве.
Добры з мяне быў паліцыянт.
Цяпер толькі салют перадаю,
Бо ўжо не сустрэнемся.
Свет гэты пакінуў на 68 годзе.

Такія і іншыя падобныя эпітафіі можам сустрэць на адзіным у свеце каляровым радасным могільніку. *Cimitrul Vesel* — Вясёлы могільнік. Румынскі, можна сказаць рарытэтны, непаўторны раён Марамурэш ад поўначы мяжуе з Украінай цераз раку Цісу (Tisa), на поўдні праз горы — з Трансільваніяй. Тут, як і ў Трансільваніі, сустрэць можам двух-, а нават і трохмоўныя надпісы на дарожных указальніках. Апрача дзяржаўнай, румынскай мовы, у некаторых месцах — яшчэ па-венгерску, а паблізу Украіны — па-ўкраінску. Але не дзеля таго цягнуць сюды чароды турыстаў. Абавязковы пункт замежных экскурсій — мястэчка Сэпынца (*Sapanta* — рум., *Szaplonca* — венг.). Так здарылася, што падарожнічаючы з групай праваслаўных паломнікаў шляхам каляровых цэркваў і манастыроў Букавіны, неяк на асалоду, у рамках кампенсацыі за самаахвяраванне і пакуту паломніцтва, завезлі нас на Вясёлы могільнік, у Сэпынцу.

Аўтар на фоне каляровых надмагілляў Вясёлага могільніка

Пасярэдзіне мястэчка-вёскі, бо як на вёску яна даволі вялікая, распаложана наша мэта — Вясёлы могільнік. З размаляванымі крыжамі, надмагільнымі камянямі, часта з барэльефам і, абавязкова, замест сумнага здымка нябожчыка, яго вясёлая, маляваная карціна. Калі нехта пры жыцці быў трактарыстам у калгасе — на карціне сядзіць за рулём трактара. А калі жанчына працавала на гаспадарцы — на карціне, каб хутка зразумець яе жыццё і працу, доіць карову. А паліцыянт, якога эпітафію мы прыводзілі — на карціне стаіць ва ўніформе і ўсміхаецца.

А калі нехта заўчасна памёр, скажам, ад гарэлкі — нават на карціне такім яго запамятаюць. Так ці інакш, надмагільныя сцэны гэта свайго роду адкрытая галерэя наіўнага мастацтва. Крыжы, бывае, як і ў нас — чатырох-, шасці- ці васьміканцовыя. Часта са стрэшкай, што адрозніваe іх ад нашых.

Другой рысай, не менш характэрнай для Вясёлага могільніка, з'яўляюцца эпітафіі — як тая на магіле паліцыянта. У кароткай вершаванай форме спісваецца жыццё і характар чалавека, які спачыў на гэтым месцы. Яго прафесія, занятак, сям'я, сябры — адным словам дасье-партрэт. А ўсё гэта ў сініх колерах, ад светла-блакітнага да цёмна-сіняга. Можам сказаць, што замест рэлігійных фраз і сімвалаў, якія наводзяць сум, маем радасныя сцэнкі і не менш вясёлыя вершы пра штодзённае жыццё на гэтым свеце. Тым не менш могільнік не з'яўляецца свецкім. Ён жа рэлігійны — праваслаўны.

Аўтар-заснавальнік могільніка Стан Іоан Патраш (Stan Ioan Patras) пачаў яго ствараць у 1935 годзе. І хаця даўно няма яго ў жывых (дарэчы, спачывае на „сваім" вясёлым могільніку) — яго справу працягваюць іншыя. Так што могільнік, так бы мовіць, жыве і квітнее. Цяпер там цэлая процьма турыстаў, а ўваход платны. „Ну, што ж, хаця жыццё не было заўсёды лёгкае і ласкавае, дык прынамсі няхай пасля смерці, ужо на патойбаковым свеце, будзе весялей!" — гаварыў мне нейкі дзядзька, прадаючы білет на ўваход на могільнік.

Чвіркі — вёска, у якой спыніўся час

На паўднёвым краю Белавежскай пушчы ў першай палове XVIII стагоддзя размясцілася невялікая вёска Чвіркі. Засялялі яе асочнікі — людзі, задачай якіх было ахоўваць пушчу з яе ўсялякім багаццем. У старых дакументах вёска называецца таксама Cwirki або Ćwirki. Пасля апошняй вайны вёска апынулася ў межах Рэспублікі Беларусь — у Дзмітровіцкім сельсавеце Камянецкага раёна Брэсцкай вобласці. Ад дзяржаўнай граніцы аддалена яна толькі на 4 км. Праз вёску пралягае лінія памежнай зоны.

Першую пісьмовую звестку пра вёску знаходзім у інвентары Белавежскага лясніцтва ад 1730 года. Інвентар гэты пералічвае м.інш. новыя вёскі Ямненскага маёнтка, у гэтым ліку і Чвіркі. У актах ад 1744 года згадваецца, што асоцкая вёска Чвіркі, размешчаная на правым берагу ракі Палічная, падчас Паўночнай вайны (1700-1721) у выніку руйнуючых яе пераходаў войска перавялася за раку на другое месца.

У 1794 годзе шматгадовы падлоўчы і лоўчы Белавежскай пушчы Тамаш Клява да атрыманага маёнтка Асіннік арандаваў яшчэ 17 дымоў з вёскі Чвіркі, плацячы дадаткова да гадавога чыншу 385 злотых.

У 1802 годзе, згодна з указам, выдадзеным 10 верасня царом Александрам I аб ахове Белавежскай пушчы і знаходзячыхся ў ёй зуброў, да пушчы былі „прыпісаны" сяляне м.інш. вёскі Чвіркі, „дзеля аховы зуброў перад выбіваннем, палоханнем і для пракармлення".

Пра вёску Чвіркі ўспамінае і „Encyklopedya powszechna" (т. III з 1860 г.). З яе даведваемся, што вёска належыць да казны, а жывуць у ёй асочнікі.

У міжваенны перыяд Чвіркі адміністрацыйна належалі да Белавежскай гміны. У 1930-я гады стала яна грамадскай вёскай (да грамады Чвіркі былі прыпісаны вёскі Сталпавыскі і Занавіны).

Падчас нямецкай акупацыі некалькіх жыхароў Чвіркоў 24 верасня 1941 года было расстраляных непадалёку чыгуначнага прыпынку Белавежа-Палац.

Сёння вёска Чвіркі з'яўляецца атракцыйным турыстычным аб'ектам. На вэб-старонцы варшаўскага клуба падарожнікаў „Ярэма" знаходзім вось такі менавіта запіс уражанняў ад наведання беларускай часткі Белавежскай пушчы: „Па-мойму гэта самая надзвычайная вёска гэтай паездкі. Усе хаціны драўляныя, даваенныя, маляваныя, упрыгожаныя. Грунтавая дарога праз вёску вузкая, уецца паміж платамі. Лавачкі з праседжваючымі на іх жыхарамі. Шмат старых прыдарожных дрэў — помнікаў прыроды. Жывы скансэн. Гэтак прыгожыя і адначасова жывыя вёскі ў Польшчы ўжо не існуюць. Можна сказаць, што гэта незвычайнае, што перамяшчаешся гэтак недалёка ў прасторы, бо толькі кіламетраў 200 ад Варшавы і можаш адчуць сябе як у II Рэчы Паспалітай, і гэтае адчуванне не пераўвялічанае, тут сапраўды так ёсць! Магчыма, што тут у нікога няма аўтамашыны, затое ўсе маюць конныя вазы. Гэта неверагодна! І гэта не Азія, і не Афрыка, гэта 200 км ад Варшавы!"

Арыгінальная, драўляная забудова вёскі Чвіркі паходзіць яшчэ з канца XIX і пачатку XX стагоддзяў. Абышліся з ёй лагодна абедзве сусветныя войны. Гэта адна з нешматлікіх пушчанскіх вёсак, якія не былі спалены падчас вайны. Вёску шчасліва абмінула таксама савецкая калектывізацыя і інтэнсіфікацыя зямельнай гаспадаркі. Жыхары вельмі ўмела скарыстоўваюць драўніну. Паасобныя дамы прыкрытыя драніцай, а платы сплецены з галінак. У вёсцы арыгінальны помнік старадаўнасці — двухсотгадовы калодзеж, выкананы з чэсаных камянёў, якія шчыльна да сябе прылягаюць, без прымянення якіх-небудзь вяжучых рэчываў. Гэта сапраўдны шэдэўр працы даўніх майстроў.

Пётр БАЙКО

Беларусы!

Яны змагаліся за свабоду сваю і Айчыны! Яны не чакалі ні ад каго дапамогі! Яны самі вырашалі свой лёс! Яны паклалі свае жыцці за Беларусь, за нас, за цябе!

Восемдзесят дзевяць гадоў таму, 27 лістапада 1920 года, распачаўся Слуцкі Збройны Чын. Нашы продкі выступілі на змаганне за сваю дзяржаву — Беларускую Народную Рэспубліку. У бой рушылі Слуцкі і Грозаўскі палкі Першай Слуцкай Брыгады Стралкоў БНР. Да іх далучыліся беларускія часткі арміі Генерала Станіслава Булак-Балаховіча, якія раней біліся пад Мазыром — Беластоцкі батальён і Смаленскі полк, а таксама партызанскія атрады „Зялёнага Дуба".

Некалькі тысяч паўстанцаў на працягу месяца давалі адпор бальшавіцкай навале. Апошнія атрады сышлі з поля бітвы толькі ў студзені 1921 года. Партызанскія атрады прадаўжалі змаганне яшчэ некалькі гадоў.

Свая Рэспубліка нараджалася ў крывавых муках, але наш беларускі родны дух, які тады ажыў, не згасаў. На поле бітвы ў след за случакамі выходзілі наступныя пакаленні змагароў за Беларусь.

27 лістапада — іхны дзень: **Дзень Герояў**. Таму заклікаем усіх, хто носіць імя беларуса, годна святкаваць гэты Дзень, успамінаць нашых Герояў і штогод ставіць у акне свечку. Няхай яе агеньчык сігналіць Змагарам, што ў гэтай хаце помняць іх Чын.

Жыве Беларусь!

Алесь Краўцэвіч, Беларускае Гістарычнае Таварыства
Алег Латышонак, Беларускае Гістарычнае Таварыства ў Польшчы
Анатоль Міхнавец, Беларуская Нацыянальная Памяць

Удалы вечар

„Мы, беларусы..." — гэтыя словы сталі дэвізам цыклічна ладжаных Генконсульствам РБ у Беластоку і суарганізатарамі „Вечароў беларускай культуры". Апошні, IV Вечар беларускай культуры адбыўся 6 лістапада. У гэты дзень зала Цэнтра праваслаўнай культуры да апошняга месца запоўнілася публікай усіх узростаў, што красамоўна сведчыць аб папулярнасці такога роду мерапрыемстваў сярод беларусаў Беласточчыны. У прывітальным слове генконсул Міхал Аляксейчык сказаў пра патрыятызм і любоў да роднага, якія з'яўляюцца крыніцай высакародных пачуццяў чалавека. Важнае, каб патрыятызм кожнага беларуса праяўляўся не толькі ў пачуццях, але і ў дзеяннях ды ўчынках. Наша мэта — захаваць гістарычна-культурную спадчыну, — падкрэсліў генконсул М. Аляксейчык.

На маю думку, такія мерапрыемствы — гарантыя маральнага і духоўнага здароўя нашай нацыі. Ад гэтага вечара на душы становіцца святлей, быццам трапляеш у чароўны свет дзяцінства, дзе ўсё яснае і зразумелае. Дабро ёсць дабро, яно перамагае зло. Арганізатары такіх мерапрыемстваў робяць добрую справу — ствараюць нацыянальную прастору, яднаюць беларусаў па-за іх духоўнай Бацькаўшчынай. На заканчэнне IV Вечара беларускай культуры сабраныя стоячы праспявалі галоўнаму арганізатару культурна-духовай сустрэчы, генконсулу Міхалу Аляксейчыку „Многае лета". Так трымаць, паважаны спадар Генеральны консул РБ!

Віктар БУРА

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

зорка
для дзяцей і моладзі

Яраслаў Кастыцэвіч і Адам Міцкевіч!

Пра Яраслава Кастыцэвіча ў народзе апавядаюць легенды. Адну з іх адлюстраваў конкурсны малюнак. На ім бачым чалавека на ровары ля каляровых вясковых хатак. Увагу гледача прыкоўваюць агромністыя колы ровара. Ззаду стаіць малады чалавек у акулярах — „вучоны". Гляджу і ДУМАЮ. На гэтым малюнку „коціцца" наш цывілізацыйны прагрэс, у якім мы, беларусы Беласточчыны, шмат абавязаны дваранска-святарскаму роду Кастыцэвічаў. Роду асветнікаў, духоўных, змагароў за незалежную Беларусь.

Успамінаюцца расказы старэйшых людзей з падбельскіх Пасынак. Яны запамяталі Яраслава Кастыцэвіча як пастаяннага госця царкоўнага фэсту „на Яна". Кастыцэвіч прыязджаў да іх на сваім ровары. Вакол яго збіраліся вучні і разам з дырэктарам намаўлялі сялян аддаваць дзяцей у беларускую школу. Людзі ведалі, што сціплы чалавек на ровары — нашчадак святарскага роду Кастыцэвічаў, якія ў другой палове XIX стагоддзя расславілі іх Пасынкі, што сам дырэктар Яраслаў Кастыцэвіч нарадзіўся ў іх Пасынках...

Яраслаў Кастыцэвіч скарыстоўваў добрую памяць пра свой род дзеля беларускай справы.

Мы таксама абавязаны памятаць і цаніць такіх выдатных і добрых людзей як Яраслаў Кастыцэвіч...

І вось 18 лістарада г.г. у бельскай „тройцы" наладзілі конкурс ведаў пра Яраслава Кастыцэвіча. Ідэю конкурсу прыдумалі дзве бяльчанкі: настаўніца беларускай мовы Валянціна Бабулевіч і бібліятэкарка Анна Фіёнік. Іх прапанова спадабалася. Да іх далучыліся настаўнікі беларускай мовы, дырэкцыя, сябры школы, у тым ліку наша рэдакцыя. Усіх здзівіла колькасць удзельнікаў. Іх было каля 80.

— Наймалодшыя малявалі, — Анна Фёнік, адказная за мастацкую частку мерапрыемства, з гумарам паказвае малюнкі. Малюнкі дзяцей уражваюць „сямейным пераказам". На іх часам больш зместу, чым у мудрых адказах гімназістаў. Многія дзеткі не ўмеюць яшчэ чытаць. Пра Яраслава Кастыцэвіча яны даведаліся ад сваіх бацькоў або бабуляў і дзядуляў. (Аказваецца, у Бельску яго амаль усе памятаюць!) Іх малюнкі ўражваюць цеплынёй колераў, духам сяброўства, інтэлігентнасцю, нечым непаўторна-прыгожым...

— І што думаеце зрабіць?

— Будзе выстаўка ў школьнай галерэі, — чую ў адказ.

Вучні чацвёртых, пятых і шостых класаў ды гімназісты першых і другіх класаў пісалі тэст-апытальнік. Іх задача была немалым выклікам. Многія конкурснікі, здаецца, на памяць вывучылі гістарычны матэрыял па „Бельскім гасцінцы" з 2005 г. (адзін нумар быў поўнасцю прысвечаны Яраславу Кастыцэвічу). Трэба было, між іншым, ведаць, у якіх мясцовасцях апрача Пасынак жыў разам з сям'ёй Яраслаў Кастыцэвіч, дзе і з якімі вынікамі ён вучыўся, што сам заснаваў у школе духавы аркестр... Асоба Яраслава Кастыцэвіча — своеасаблівы ўрок роднай гісторыі. Для аднаго гімназіста іх патрон паказаўся звышчасовым. Вось, на пытанне які паэт прысвяціў верш Яраславу Кастыцэвічу ён напісаў: Адам Міцкевіч!

Конкурс ведаў быў падрыхтаваны асобна для ўзроўню пачатковай школы і асобна для гімназіі. Калі ідзе пра вынікі — бліскуча перамаглі дзеткі пачатковых класаў. Хоць іх пытанні былі не менш складанымі як у гімназіі, кожны трэці конкурснік назбіраў максімальную колькасць балаў. На 21 працу гімназістаў толькі тры былі беспамылковымі.

Вось пераможцы ў катэгорыі класаў IV-VI ПШ: Магда Магрук, Ева Аварчук, Эвеліна Самацюк з IV„д"; Адрыян Ігнацюк, Анэта Грыгарук, Магдалена Барташук, Караліна Бароўская, Гжэсек Зінкевіч з IV „б"; Юстына Марчук з IV „ц".

Сярод гімназістаў максімальную колькасць балаў набралі: Малгажата Дэмянюк з I „а", Эвеліна Найман з II „б", Кацярына Калета з III „б". У гэтым месцы хочацца асабліва павіншаваць Кацярыну. Яна як адзіная трэцякласніца, ды на ўласную просьбу, пісала тэст...

Нам прыемна, што сярод пытанняў была згадка пра каляровыя крыжы, якія ў 1996 годзе размалявалі ўдзельнікі Сустрэч „Зоркі" . Асоба Яраслава Кастыцэвіча важная не толькі для вучняў бельскай „тройкі". Яго смела можна лічыць бацькам беларускага школьніцтва на Беласточчыне. І добрым духам школы. Цягам апошніх гадоў школа паказвае найлепшыя вынікі ў рэйтынгах у навуцы, спорце, мастацкіх конкурсах.

ЗОРКА
Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

Міра ЛУКША

Каменка з Каменя

Каменка, драздовая сястрыца,
любіць усім сваім пахваліцца:
кажуць — кожная свой хваліць хвосцік,
запрашае на дарогу ўсіх у госці.
Вось танцуе пасярод дарожкі,
дробяць вальс птушыны яе ножкі,
пасля танцаў б'е паклоны як артыстка.
Рамантычна, ды пытае... пра грашыскі!
Бо менеджарам сваім яна бывае,
і вось так пра свой аклад пытае:
„Ці мяне хто тут не абдзярэ?

Чэк, чэк!" Бо ж холад на дварэ,
танцаваць не кожны пойдзе ў глуш!
Каменчыных прынцыпаў не руш!
Не, жартуем сёння, бо ж яна
дарам вам станцуе сярод дня.
У развалінах, у дровах, норцы ці ў страсе
гнездзейка звіне, блакітных яек нанясе...
І не толькі белым хвосцікам махае,
а дзяцей глядзіць і падкармляе:
валачэ малым мух, матылёў
гусеніц, жукоў і цвыркуноў...
Потым — танцы, нават і ў гуртах.
Вось які прыгожы, умелы, стройны птах!

Збуч (1)

У нашай чарговай вандроўцы наведаем вёску Збуч, што ў Чыжоўскай гміне. Трапіць туды няцяжка, бо знаходзіцца яна ля шашы Бельск — Гайнаўка.

Калі едзем ад Бельска, некалькі соцень метраў перад Збучом прапаную павярнуць направа. Знаходзіцца тут старажытнае гарадзішча, якое мясцовыя жыхары называюць Акопы.

Археалагічныя доследы, праведзеныя на гарадзішчы ў чэрвені 2004 года, бясспрэчна даказалі, што валы гарадзішча пабудавалі ў X-XI ст.ст.

Гарадзішча акружаў вал, праўдападобна драўляна-земляной канструкцыі, а таксама плыткі роў.

У валах аб'екта знаходзіцца многа камянёў, можна трапіць на цэглу і вугаль. Уваход на дзядзінец знаходзіцца з усходняга боку. На тэрыторыі гарадзішча з даўніх часоў знаходзілі таксама шматлікія людскія косці, што сведчыць пра бурлівую гісторыю гэтага месца.

Археалагічныя доследы ў Акопах паказалі, што найбольш праўдападобна ў гэтым месцы было сховішча і не было тут ніякай забудовы жыллёвага характару. Насыпаныя вакол цэнтральнай плошчы валы служылі за сховішча ў выпадку наезду варожага войска. Умацаванні ўзніклі паміж X і XI ст.ст.

Пра гісторыю гарадзішча мог бы таксама расказаць вялікі камень з надпісам, які тут калісьці знаходзіўся. Аднак у палове XIX стагоддзя след па ім загінуў. Акопы гэта не адзіны аб'ект такога тыпу ў гэтай частцы Падляшша. Падобныя існуюць м.інш. у Пашкоўшчыне, Гацьках ці Бельску-Падляшскім.

Фота Міхася СЦЕПАНЮКА

Для мясцовага насельніцтва Акопы асацыяваліся з часам шведскіх войнаў. Няма ў гэтым нічога дзіўнага, таму што ў іншых мясцовасцях сярэднявечныя курганы таксама называюць шведскімі (або турэцкімі) могілкамі.

Ад некалькіх гадоў гарадзішча ля Збуча вярнулася ў свядомасць мясцовых жыхароў. Штогод у чэрвені Гмінная ўправа ў Чыжах арганізуе тут археалагічны пікнік. Змаганні ваяроў, паказы сярэднявечных строяў, канцэрты — гэта толькі некаторыя атракцыёны, якія чакаюць гасцей археалагічнага фэсту.

Пакідаем старажытныя Акопы і накіроўваемся ў вёску Збуч, якой гісторыя таксама вельмі цікавая і багатая. Але пра гэта ў наступнай частцы нашага цыкла.

Міхась СЦЕПАНЮК

Музыка з кайфам

Поўная моц „ORTHPOWER"!

Фота Ілоны КАРПЮК

У Ваяводскім асяродку анімацыі культуры ў Беластоку 16 лістапада весела адзначылі Міжнародны дзень талерантнасці. Сёлета святкаванне ўпрыгожылі, між іншым, дзіцячыя галасы маладых выканаўцаў, якія жывуць сярод нас. Гаворка пойдзе пра „ORTHPOWER — Малыя тутэйшыя", бо такую назву прыдумалі гуртку, які працуе пры Недзяржаўнай падставовай школе імя Кірылы і Мяфодзія ў Беластоку. Дзеткі з гэтага калектыву ўпершыню выйшлі на сцэну недзе ў палове 2008 года, але на гэты момант узялі ўжо даволі шмат узнагарод на дзіцячых конкурсах. Дэбютавалі ў Бельску-Падляшскім на ўкраінскім конкурсе „З падляшскай крыніцы", але паспяхова прэзентаваліся таксама на беларускіх конкурсах. Назва гурту мае не асацыявацца з ніякай нацыянальнасцю, таму дзеці выступаюць там, дзе іх запросяць — чытаем на афіцыйным сайце школы — або дзе ім варта выступіць.

З думкай аб далейшым развіцці апекуны калектыву „ORTHPOWER" задумалі вялікі праект. Нашы дзеці з праваслаўнай школы заспявалі супольна з падляшскімі папулярнымі гуртамі іхнія песні, але таксама і песні на словы польскіх паэтаў. Такім чынам музыка мясцовых гуртоў завяла дыялог з польскім зместам, а спалучылі іх у асноўным галасы дзетак. Супольны канцэрт „ORTHPOWER" і прафесійных музыкаў гэта не ўсё. Эфектам супольнай працы з'яўляецца таксама альбом, на якім запісаны такія гурты як „RIMA", „Чарамшына", „Лайланд", „AS", „Прымакі" ці „Лідэр" супольна з дзеткамі з „ORTHPOWER". Калі ідзе пра гурт „Лідэр", то варта дадаць, што яго былы член Генадзь Шэмет займаецца таксама музычнай адукацыяй малышоў з „ORTHPOWER", а ён якраз добра ведае як стаць папулярным і як стварыць дзіцячы гіт! Можа ў час прамоцыі дыска і праекта дзеці вялікіх гітоў не праспявалі, але напэўна здабылі чарговы сцэнічны вопыт. Гэта напэўна яшчэ не такі прафесійны гурт як польская „Arka Noego", у якой дзеці спяваюць пра справы, звязаныя з жыццём кожнага хрысціяніна. Можа хрысціянскія мэты маглі б спалучыць сцяжынкі гэтых выканаўцаў? Пакуль што жадаем нашаму праваслаўнаму гуртку рашучасці, прыемнай працы і як найбольш песень на беларускай мове.

i_basovka@o2.pl

Галерэя Зоркі

Фота Ганны КАНДРАЦЮК

1. Імя і прозвішча: Гжэсек Зінкевіч

2. Твой любімы прадмет: рэлігія, фізкультура.

3. У жыцці хачу стаць: спартсменам.

4. У сяброў цаню: калі кажуць праўду, весялосць.

5. Не люблю: маны, дапікаць сябрам.

6. Па-беларуску размаўляю: часам з бабуляй і на ўроках беларускай мовы.

7. Кніжка, якая мяне захапіла: «Вялікая ксенга».

8. Падабаецца мне музыка: вясёлая.

9. Люблю размаўляць з: мамай.

10. У „Зорцы" падабаецца мне: польска-беларуская крыжаванка і калі ёсць колеры.

11. Чаму: бо каляровыя здымкі больш цікавыя.

Польска-беларуская крыжаванка № 48

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку". Тут разыграем цікавыя ўзнагароды. **Адказ на крыжаванку № 44:**

Лес, пан, мастак, рука, партрэт, пейзаж, але, ар, ар, план, бо, ацэнка, ява. Лёс, пара, перац, рай, мурза, фактар, сарж, партал, акенца.

Узагароды, „Святое пісанне" для дзяцей выйгралі **Войцех Лаўрыновіч, Яраслаў Нічыпарук** з Новага Корніна, **Паўліна Юрчук** з Белгімназіі ў Гайнаўцы, **Магда Магрук** з Бельска-Падляшскага. Узнагароды падарыў сп. Міхал Аляксейчык, генеральны консул РБ у Беластоку.

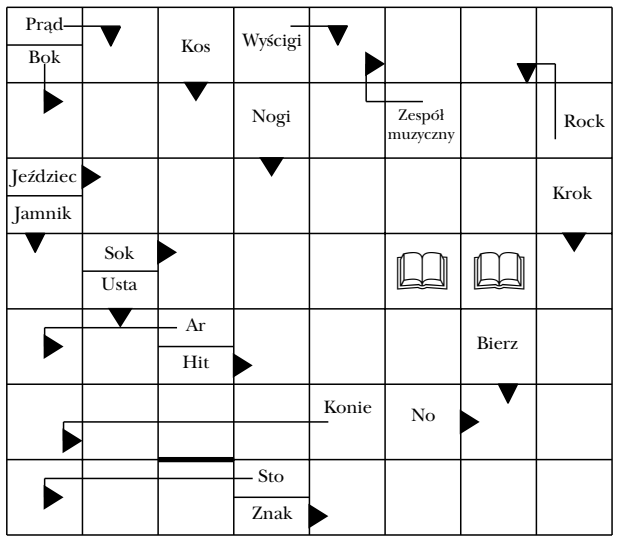

Калі слова спатыкае спагаду

Прыемна ўспамінаю сустрэчы з іншымі паэтамі і вас, чытачы, заахвочваю хадзіць на аўтарскія сустрэчы ці літаратурныя вечарыны. Гэта найлепшая нагода, каб пабачыць, паслухаць або пагаварыць з аўтарам з другога боку. Не тым, пра якога пішуць тамы добрых рэцэнзій або, наадварот, крытыкуюць ці маўчаць масмедыі. Калі я быў малым, то думаў, што паэты — незвычайныя людзі, бо яны ведаюць, што сказаць, каб заваражыць натоўпы цікавым маўчаннем або морам пытанняў. Для мяне ніколі не была абыякавая кожная сустрэча з паэтам. Хацелася ведаць, тады пыталася. Сябры-аднакласнікі выкарыстоўвалі мае наіўныя пытанні для прадаўжэння свабоднага часу ад урокаў. Нейкім чынам удавалася ім, але яны не мелі большых мэт. Я з пытаннямі звязваў пашырэнне ведаў. Найлепш самому дакрануцца легенды. Мне, тады 11-гадоваму хлапчуку, запомнілася першая літаратурная сустрэча з паэтам Юрыем Баенам. Прыехаў у маліннiцкую школу адукаваны чалавек, паэт вядомы з „Нівы", якую ўсе чыталі, да таго з кніжкай. Значыць, хтосьці важны і разумны. Так я бачыў кожнага паэта, у тым ліку і Юрыя Баену. Я нават не спадзяваўся, што калісьці пасябруем, будзем сустракацца як сябры-аднадумцы і не будзе між намі ўзроставай дыстанцыі.

Тое ж самае было, калі ў наш белліцэй прыязджалі паэты і пісьменнікі, напрыклад, праф. Ян Чыквін, Надзея Артымовіч, Георгій Валкавыцкі, Віктар Швед, Сакрат Яновіч і іншыя. Святочна апранутыя настаўніцы, чытанне вершаў, гутарка, натоўп вучняў, кветкі, віншаванні, чаканне аўтографа. Гэта ж было свята ў школе! Легенды ўдалося мне дакрануцца восенню 2005 года, калі ва ўніверсітэт прыехаў Рыгор Барадулін — вядомы беларускі паэт, сябар Васіля Быкава. Ён узяў мяне ў абдымкі і падзякаваў, што пішу. Гэта была найбольшая падзяка ў маім жыцці за тое, што раблю.

Рытуалам стала кожная публікацыя ці выданне зборнічка, якое кончылася апіваннем поспеху ў коле сяброў.

Так і апошняя сустрэча з паэтамі Брэстчыны падмацавала мяне душэўна. Прыемна было пазнаць добразычлівага і сардэчнага Алеся Паплаўскага ці шчыра пагутарыць на палеска-падляшскім дыялекце — быццам з сямейнікам — з Анатолем Шушко, які прыехаў у Брэст з Пінска, каб спаткацца з „белавежцамі". Вельмі добра мне размаўлялася з беларускім паэтам, а заадно мастаком Лявонам Валасюком, які абдорыў мне сваім зборнічкам. Вядома, Беларусь краіна добразычлівых і таленавітых паэтаў.

Так і было з многімі паэтамі. Хаця мінулі гады, то я паважаю паэтаў як маіх бацькоў, братоў ці сясцёр, бо гэта ж мае родныя аднадумцы, якія заўжды зразумеюць мае душэўныя патрэбы. Вядома ж, паміж імі ёсць розныя характары, абдораныя яны розным талентам, рознай умеласцю, што даводзіць да канфліктаў, бо ж гэта ўражлівыя адзінкі ў грамадстве. І за гэта Бог выбачае, бо ж у Бога ўсе роўныя — наіўныя дзеці-паэты таксама!

Юрка БУЙНЮК

Выстава „З-над Нёмана" адзінаццаці мастакоў з Гродна інаўгуравала дзейнасць новай беластоцкай галерэі „Агарт" (вул. Юравецкая, 34; некалькі будынкаў ад сядзібы Радыё Рацыя). На больш за сто квадратных метрах паказаны пад трыццаць прац, ззяючых вясёлкавымі колерамі.

Сюды варта зайсці

Тэкст і фота Мацея ХАЛАДОЎСКАГА

Выстава „З-над Нёмана" адзінаццаці мастакоў з Гродна інаўгуравала дзейнасць новай беластоцкай галерэі „Агарт" (вул. Юравецкая, 34; некалькі будынкаў ад сядзібы Радыё Рацыя). На больш за сто квадратных метрах паказаны пад трыццаць прац, ззяючых вясёлкавымі колерамі. Кідаюцца ў вочы карціны ўтрыманыя ў шагалаўскім стылі, іншыя нагадваюць вітражы, а яшчэ іншыя — неардынарныя пейзажы і нацюрморты. У будучыні галерэя будзе рабіць стаўку на прамоцыю мастакоў з Беларусі.

Уласнікамі галерэі з'яўляюцца Агнешка Багінская і жывапісец Станіслаў Вэсалоўскі. „Агарт" пачаткова (з 2006 г.) была выключна інтэрнэтнай галерэяй.

— Мы шукалі беларускіх мастакоў на інтэрнэтных сайтах. Аказалася, што ёсць зацікаўленне гэтым мастацтвам, дык мы падумалі, ці не стварыць нам стацыянарнай галерэі і не прамаваць тут беларускіх мастакоў, на пачатку найбліжэйшых суседзяў, з Гродзеншчыны, — расказвае „Ніве" аб пачатках Агнешка Багінская.

— Спачатку збіралі мы карціны дома, пасля наймалі для іх прэзентацыі розныя памяшканні. Хацелі, каб людзі, таксама з вуліцы, маглі пабачыць працы на свае вочы, а не толькі на маніторы камп'ютара, — дадае Станіслаў Вэсалоўскі.

Агнешка Багінская:

— Калісь на адным з беластоцкіх муркоў пабачылі мы карціны Валерыя Стратовіча і Генадзя Піцко. Калі мы іх убачылі, упэўніліся, што мусім іх паказаць у галерэі.

— Стварылі мы галерэю таксама для прэстыжу саміх мастакоў, каб маглі паказацца ў месцы, куды можна ўвайсці і пабачыць іх карціны. На выставе ў большасці паказваем творцаў, з якімі супрацоўнічаем ужо ад гадоў, згуртаваных у Саюзе польскіх мастакоў Беларусі, хоць неабавязкова палякаў, таксама членаў Саюза мастакоў Беларусі. У студзені хочам паказаць маладых жывапісцаў з Мінска. Можа прадстаўляючы свае карціны на гэтай выставе малады мастак з Мінска Павел Кастусік разам са сваімі сябрамі схоча тут паказацца. Ужо цяпер у нас шмат кліентаў з усёй Польшчы, галоўным чынам з Варшавы.

Вядучая галерэю пара ўпэўнена адказвае на пытанне адкуль якраз у іх зацікаўленне беларускай мастацкай творчасцю. Станіслаў Вэсалоўскі:

— Гэтыя мастакі недаступныя ў Польшчы, яны ў нас невядомыя, таксама ў Беластоку. Аглядючы інтэрнэтныя сайты, трапілі мы на цікавых беларускіх артыстаў, але ў малым абсягу. Захацелі мы іх прадставіць больш шырока, каб выйшлі на Польшчу, Еўропу, свет, бо Беларусь таксама ў мастацкім сэнсе закрытая краіна, з якой цяжка выйсці па-за яе межы.

Агнешка Багінская не скрывае, што пры адборы беларускіх мастакоў і карцін кіруецца чуццём:

— У гэты момант не цікавяць нас мастакі, якія займаюцца традыцыйным пейзажам, а капіроўшчыкі — увогуле! Найбольш цікавяць нас артысты, якія шукаюць уласнай мовы для выказання сябе шляхам творчасці, каб атрымальнік мог адкрыць штосьці новае, а не пабачыць тое, што яму ўжо вядома.

Пан Станіслаў (выпускнік Супрасльскага мастацкага ліцэя) дадае:

— У Агнешкі няма мастацкай адукацыі, але мае яна якраз тое чуццё, умее глядзець вачыма наведвальніка. Справа не ў самой карціне, а ў тым, што мастак хоча праз яе паказаць.

На думку ўласніцы галерэі, беларускае мастацтва вылучаецца перш за ўсё колерам:

— Працы беларускіх мастакоў, таксама тыя, якія паказваем на выставе „З-над Нёмана", зіхацяць каляровай казачнасцю. Можа гэта так таму, што мастакі жывуць у такой, а не іншай сістэме, што маюць патрэбу паказаць яе нерэальна. Калі глядзіцца на іх працы пры сённяшнім надвор'і [пасля поўдня, дажджлівы і пахмурны лістапад — М. Х.] — становіцца лета.

На выставе вочы прыстаюць адразу да некалькіх карцін, у якіх прабіваецца шагалаўская стылістыка:

— Можа так ёсць з Валерыем Стратовічам, які кончыў школу ў Віцебску, адкуль родам Марк Шагал, і дух творцы дзесьці на ім адціснуўся. Вельмі шагалаўскі Васіль Мартынчук, які паказваецца м.інш. у Японіі, Нямеччыне ці Францыі. Але маем таксама працы і ў іншых стылістыках, скажам, як у Пятра Янушкевіча, чые карціны нагадваюць вітражы і які заяўляе, што не стварае з нейкай радасцю і лёгкасцю. Кажа ён, што гэта прывіды, якія пасля мусіць адхварэць, што калі нават ён у ложку з жанчынай, дык думае не аб ёй, а аб карціне! Для яго стваранне гэта свайго роду манія.

На выстаўцы, якая будзе працягвацца да 14 снежня, можна паглядзець і набыць працы Станіслава Кічко (ад 17 гадоў старшыня Саюза польскіх мастакоў Беларусі), Вацлава Спорскага, Алекса Спорскага, Пятра Янушкевіча, Васіля Мартынчука, Валерыя Стратовіча, Генадзя Піцко, Андрэя Філіповіча, Вацлава Рамашкі, Паўла Кастусіка і Марыны Дубовік.

Варта пачытаць Нікіцюка

Гэтай восенню ў гайнаўскіх кнігарнях з'явілася вельмі цікавая кніга Барыса Нікіцюка „Ziemia hajnowska (1939-2003)" (выдадзеная ў 2004 г.). Як паказвае загаловак, гэта кніга аб навейшай гісторыі Гайнаўшчыны. На 320 старонках чытач знойдзе амаль усё аб горадзе Гайнаўцы, аб Белавежы і ваколіцах. Змястоўна піша аўтар аб перыядзе вайны і акупацыі. Між іншым даведваемся, што ў Белавежы гітлераўскія нелюдзі павесілі 129 чалавек. 982 асобы з Гайнаўскай зямлі акупанты расстралялі. На прымусовую працу ў Нямеччыну былі вывезены 1 242 асобы. Амаль усе прыпушчанскія вёскі немцы спалілі і абрабавалі. Не менш цікавы раздзел аб савецкім партызанскім руху ў Белавежскай пушчы. Сярод партызан былі жыхары Дубін, Навасадаў, Семяноўкі ды іншых мясцовасцей. Яны глядзяць на чытача са здымкаў. Дзесяць старонак кніжкі прысвечаны злачынным дзеянням узброенага падполля ў першыя пасляваенныя гады. У другой частцы кнігі прачытаем аб мірных буднях і святах Гайнаўскага павета, знойдзем шмат фотаздымкаў. „Ziemia hajnowska" з'яўляецца сапраўднай энцыклапедыяй Гайнаўшчыны. Варта купіць, прачытаць і запрапанаваць іншым гэтую памятку аб нашай зямлі.

Мікалай ВАРАНЕЦКІ

Карэнныя славяне ў Нямеччыне.

Размова з Марыяй Элікоўскай-Вінклер з Хосебуза

Домовіна — радзіма

„Ніва”: — ***Сербалужычане гэта славянская этнічная група, пражываючая за заходняй мяжой Польшчы, у ландах Саксонія і Брандэнбургія. Цікава ведаць, што паўднёваславянскія сербы прыйшлі на Балканы ў VII веку з Германіі з абадрытамі, якія жылі на тэрыторыі паміж Балтыйскім морам і ніжнім цячэннем ракі Эльбы (Лабы), аж да гарадоў Гамбурга і Любека. Славянскую мову зямлі абадрытаў — Вейнланда мясцовае насяленне змагло захаваць да канца XVIII стагоддзя, а ў канцы XIX стагоддзя ўдалося знайсці толькі аднаго старэчу, умеўшага паславянску толькі малітву „Ойча наш”. Сербы ў VII веку жылі на тэрыторыі міжрэчча рэк Салы, Лабы, на захадзе рэк Одры — Водра, Нысa-Лужыцкая — Нейс на ўсходзе. У Польшчы — аж да Жар, Кросна, Любска. Вось гэта Палабская Сербія. Не ўсе палабяне загінулі ў мроку гісторыі. Гэта адзіны народ у гэтай частцы Еўропы, які не здабыў статусу дзяржаўнасці.***

— Пані Марыя, Вы ратуеце гэты народ і мову. Адарваным ад лужыцкіх каранёў Вы вяртаеце пачуццё сувязі са сваім народам.

— **Марыя Элікоўская-Вінклер:** — Гэта найменшы славянскі народ. Ад больш за тысячу гадоў падвяргаўся безупыннаму націску нямецкай улады. З усіх плямён, пражываючых на гэтым арэале, захаваліся дагэтуль патомкі мільчан (сёння верхнелужычане) і лужычан (ніжнелужычане). На рэшце тэрыторыі славянскія мовы прапалі. Сёння гаворым пра 5 рэгіёнаў Лужыц, з адрознымі абычаямі і строямі. Насельніцтва на Верхніх і Ніжніх Лужыцах пераважна пратэстанцкага веравызнання, адносна кампактны тут і каталіцкі абшар паміж Будзішынам (Bautzen) і Каменцам (Kamenz) ды Воерцамі (Hoyerswerda). У 9 парафіях жыве каля 15 тысяч каталіцкіх сербалужычан. Лужыцкая мова пераважае як мова зносін дома, у школе і ў вольны час. На Ніжніх Лужыцах ужо практычна не дзейнічаюць евангеліцкія парафіі. Ад 1980-х гадоў адбываюцца аднак лужыцкія набажэнствы (не ўсе сербалужычане веруючыя).

— Значыць, не веравызнанне яднае гэты народ. А як з дыялектамі? Які з іх трактуецца як аснова літаратурнай мовы?

— На аснове дыялектаў узнікла пасля рэфармацыі некалькі літаратурных форм сербалужыцкай мовы. У палове XIX ст. канчаткова ўзніклі былі дзве літаратурныя мовы. Абедзве яны з'яўляюцца абавязваючай пісьмовай нормай у публічным жыцці на Верхніх і Ніжніх Лужыцах. На Сярэдніх абодва арэалы находзяць на сябе, і ўфармаваўся дыялект, які мае ў сабе элементы абедзвюх моў. Да сёння захаваў ён шмат архаічных славянскіх форм, таму як актыўная мова выклікае асаблівае зацікаўленне мовазнаўцаў.

— Якія шанцы ўтрымання мовы меншасці на Ніжніх Лужыцах?

— На Ніжніх Лужыцах няма практычна ўжо сем'яў, якія штодзень карыстаюцца сербалужыцкай мовай. Толькі ў вясковым асяроддзі сустракаем старэйшыя сужонствы, якія на гаспадарцы гамоняць на роднай мове, але перакрочыўшы парог пераходзяць на нямецкую мову. Дом гэта апошняя прыстань, дзе яны з'яўляюцца сабой. Па-за домам ідэнтыфікуюцца з атачэннем, якое ад іх патрабуе інтэграцыі.

Фота Міры ЛУКШЫ

Марыя Элікоўская-Вінклер: дырэктарка Школы мовы і культуры Ніжніх Лужыц. Нарадзілася ў Познані. Амаль трыццаць гадоў таму выйшла замуж за немца. У былой ГДР вучыла польскай мове, зацікавілася гісторыяй Котбуса — па-сербску Хосебуза і гісторыяй пражываючых там людзей. Ездзіла па вёсках і мястэчках, цікавілася архівамі, спісвала лёсы людзей і ўспаміны. Перфектыўна вывучыла сербалужыцкую мову і сёння навучае ёй карэнных лужычан. Мільчан і лужычан, якіх немцы называюць „вендамі”. Сімвал сербалужычан — ліпа з каранямі. На Ніжніх і Верхніх Лужыцах пражывае каля 60 тысяч лужычан. Мала іх добра валодае сваёй мовай. Улады ГДР фармальна гарантавалі сербалужычанам усе свабоды нацыянальнага развіцця, але неафіцыйна спрыялі іх асіміляцыі, абмяжоўвалі колькасць школ з сербскай мовай навучання, увялі абавязак пісаць бацькам заявы, калі хацелі яны навучаць сваіх дзяцей роднай мове. Колькасць вучняў тады скарацілася да 2 800 асоб. На пачатку дзевяностых гадоў у аб'яднанай Нямеччыне сербалужыцкая супольнасць налічвала каля 60 тысяч асоб. Асіміляцыі спрыяла індустрыялізацыя (шахты бурага вугалю), мешаныя сужонствы.

— Дык як адрадзіць мову, навучыць яе маладое пакаленне?

— Прымяняем новую мадэль навучання дзяцей *WITAJ*. Толькі дзякуючы натужлівай працы розных асяродкаў, дзейнасці згуртаванняў, таварыстваў, сербская мова набірае папулярнасці. Маем прыклады маладых людзей, сужонстваў, якія выбіраюць гэтую мову для штодзённых кантактаў. Каб мова ўтрымалася, мусіць быць аўтэнтычнай. Мусіць яе ведаць наскрозь, трэба шмат разнародных сітуацый, магчымасці камунікацыі. Апрача школ і садкоў, арганізуюцца летнікі, сямейныя сустрэчы, культурныя мерапрыемствы. І ў Брандэнбургіі, і ў Саксоніі навучаннем сербалужыцкай мовы карыстаюцца ўсе генерацыі — ад дашкольнікаў, аж да пенсіянераў, дзякуючы розным установам. Вядуць навучанне дзіцячыя садкі. Г.зв. Школьнае згуртаванне (*Сэрбске шульске товарыства*) і Моўны цэнтр ВІТАЙ — *Рэчны цэнтрум*) вядуць у садках у гарадах і вёсках сербалужыцкія групы, у якіх настаўніцы ўвесь дзень размаўляюць з малечамі па-сербску. Такіх груп цяпер 14. На жаль, працуе там найчасцей адна вышкаленая настаўніца, што абмяжоўвае магчымасць інтэнсіўнай камунікаці. Прымяняецца тут метад білінгвальны — навучанне малых моў метадам імерсіі — „ныркоў”, па маделі DIWAN (прымяняюць яго брэтонцы ў Францыі, а прыйшоў ён з Канады). Метад імерсіі ў Лужыцах называецца *WITAJ*. Дзеці ад 3 гадоў прабываюць у групе, у якой перш за ўсё размаўляецца па-сербску. Найстарэйшыя дзеці, якія вывучалі мову па гэтым метадзе — ужо ў ліцэі. Агулам гэты метад прайшло 240 дзяцей. Стасуецца ён у 13 садках (155 дзяцей), у 6 пачатковых школах (280). Толькі адзін садок поўнасцю пераняло Школьнае згуртаванне ВІТАЙ, узнікла яно ў 1998 г. Утрыманне будынка, персаналу фінансуецца Фондам Сербалужыцкага народа. Амаль усе працаўнікі (кухаркі, прыбіральшчыцы — не заўсёды) вывучылі мову. Настаўніцы прайшлі паўгадовы курс сарганізаваны Школай мовы і культуры Ніжніх Лужыц. Такія курсы вядзе цэнтр WITAJ (цяпер вядзецца дзевяты курс), аплаты за курсы невялікія, чаткова фінансуе іх установа працы і Сербалужыцкі фонд. Цэнтр апрацоўвае падручнікі для пачатковых школ метадам WITAJ, гульні і забавы для дашкольнікаў, сербалужыцкія дапаможнікі для настаўніц садкоў, арганізуе дыдактычна-метадычныя абучэнні і сесіі з іншымі меншасцямі. На жаль, дзеці вельмі часта штодзень не маюць аўтэнтычных моўных кантактаў з атачэннем. Замала мясцовых лужычан зінтэграваных, каб маглі падтрымліваць праект. Яшчэ горшая сітуацыя пануе ў гарадах, дзе сербалужыцкая мова практычна выпертая нямецкай.

— У школах у Брандэнбургіі сербалужыцкая мова навучаецца ак другая чужаземная.

— Толькі 30 школ прапануе ў рамках праграмы навучання сербалужыцкую мову. Найчасцей навука канчаецца ў шостым класе, у вышэйшых класах прапанова лужыцкай мовы замала атракцыйная ў параўнанні з іншымі заходнімі мовамі. Вылучэннем з'яўляецца Ніжнелужыцкі ліцэй, будучы да нядаўна пад патранажам краю Брандэнбургіі, а цяпер падлягае мясцовай кураторыі асветы. Стаўленне да сербалужыцкай мовы нечакана паправілася пасля з'яднання Нямеччыны. Гэты працэс меў несумненна міжнародную аснову. У святле дасягненняў іншых нацыянальных меншасцей у Еўропе і ў свеце ўзрасла і акрэпла свядомасць і рэгіянальная тоеснасць таксама і на Лужыцах. Лік навучэнцаў вывучаючых мову сербалужычан раптоўна ўзрос. Цяпер іх каля 2000. Як чужаземную мову вывучае яе цяпер на Ніжніх Лужыцах каля 1500 вучняў пачатковых школ. У адным ліцэі іх амаль семсот. Секулярная школа Бург у Шпрэевальдзе, а ў Хосебузе Цэнтр прафесіянальнага навучання таксама прапануюць для будучых выхаваўцаў навучанне сербалужыцкай мовы.

— У пачатковых школах лужыцкая мова з'яўляецца факультатыўнай.

— Як „чужаземная мова”. Толькі ў некаторых навучаецца яна метадам WITAJ. Часта ўрокі адбываюцца пасля поўдня; вядома, цяжэй тады заахвоціць вучняў. Навучанне па метадзе WITAJ вядуць дзве школы — у Хосебузе (Cottbus) і Веташове (Vetschau). У Хосебузе ў WITAJ прымаюць удзел усе класы. Апрача лужыцкай мовы, па-лужыцку вядуцца два прадметы: матэматыка і веды пра айчыну. Падобна і ў Барковым (Burg) і ў Чупіцу (Straupitz). У першым класе пачатковай школы вучні па мадэлі WITAJ маюць 7 гадзін сербалужыцкай мовы ў тыдзень, ад трэцяга класа — 10 гадзін. У Сербалужыцкім ліцэі ў Хосебузе білінгвальна, значыць, двухмоўна, вучацца музыкі, спорту, этыкі і гісторыі. У школах не хапае адпаведна кваліфікаваных педагогаў. У прынцыпе, згодна з канстытуцыяй Брандэнбургіі і Уставам лужычан кожнае дзіцё мае права на навучанне сербалужыцкай мове. На практыцы часта жаданне бацькоў навучаць іх дзяцей лужыцкай мове не рэалізуецца, паколькі іх замала. Дырэкцыі школ, педагогі ці адпаведныя ўстановы павінны тут больш старацца.

— Ці па-за школай дзеці маюць магчымасць вывучаць мову?

— Адбываюцца лужыцкамоўныя сустрэчы, майстар-класы, культурныя мерапрыемствы — тэатрык, радыёперадачы, традыцыйныя святы (*запуст, кокот, пташкова свайзьба*). Праводзяцца алімпіяды сербалужыцкай мовы, гэтак званая „зялёная школа”, конкурсы паэзіі і спеву. Іх аднак замала і недастаткова яны размаітыя, у залежнасці ад узроўню ведання мовы і ўзросту дзяцей, ды датычаць яны хутчэй навукі захоўвання традыцыі ў школе. Мала аднак такіх прапаноў, якія па медыйным і тэхнічным узроўні раўняліся б з прапановамі нямецкамоўнымі і сучасным сусветным стандартам.

— Ці можна працягнуць навучанне сербалужыцкай мовы ў вышэйшых школах?

— Сарабістыку можна штудзіраваць толькі ў Саксоніі, у Ліпску (Leipzig). Ліпск мае ў гэтым плане доўгую традыцыю, аднак, незалежна ад высілкаў Парламенцкай рады сербалужычан пры сейме — Landtag Brandenburg — *Рада за сэрбске наступносці*) не ўдалося гарантаваць такога профілю студыяў для Ніжніх Лужыц, які прыцягнуў бы моладзь, перш за ўсё выпускнікоў ліцэя ў Хосебузе. Студэнты ніжнелужыцкай мовы на стацыянары гэта выпадкі. У апошнія гады, дзякуючы Міністэрству асветы Брандэнбургіі, удалося два разы змясціць у праграме славістыкі ў Патсдаме двухгадовую студыю ніжнелужыцкай мовы. Ва ўніверсітэце ў Ліпску можна штудзіраваць сарабістыку ў рамках філалогіі або як другі факультэт. Часта штудзіруецца дзве спецыяльнасці, напрыклад, матэматыку і сарабістыку. Такія настаўнікі вельмі пажаданыя; вельмі патрэбныя ў праграме *WITAJ*. Цяпер працуе каля 70 настаўнікаў *WITAJ*ды настаўнікаў сербалужыцкай мовы як чужаземнай.

— Мовай займаецца таксама Сербскі інстытут.

— У Хосебузе месціцца аддзел — філія Інстытута ў Будзішыне. Моўная камісія пры Інстытуце з'яўляецца грамадскім калектывам, які падтрымлівае працу лексікологаў. Прыярытэтам інстытута з'яўляецца слоўнік, над якім працы працягва-

працяг ☞ 10

9 ☞працяг

Фота Міры ЛУКШЫ

юцца ўжо шмат гадоў. Нямецка-сербалужыцкі слоўнік ад некалькіх гадоў даступны ў інтэрнэце.

— ***Ваша школа — „Шуля за дольносербску рэч і культуру" ў Хосебузе — з'яўляецца відам народнай школы...***

— Гэта свайго роду народны ўніверсітэт, падлягае ён гарадской управе, дэпартаменту па справах моладзі, спорту і культуры. Школа мовы і культуры Ніжніх Лужыц гэта адзіная такая ўстанова ў Нямеччыне, якая належала ў 1992-2007 гадах да *Volkshochschule* ў Хосебузе, але ўжо мерытарычна дзейнічае зусім самастойна. Ад мінулага года „моўная школа", падобна як Сербалужыцкі музей, самастойная ўстанова аддзела культуры горада Хосебуза. Яе *народны* характар гэта не фальклорны, а нацыянальны, этнічны. Мэтай дзейнасці з'яўляецца рэвіталізацыя лужыцкай мовы і культуры, захаванне і аднаўленне, папулярызацыя, стабілізацыя — палітычна-грамадская і сацыялінгвістычная. Мецэнатамі школы з'яўляюцца горад Хосебуз, павет Шпрэва-Ныса і Фонд для лужыцкага народу (*Заложба за сербскі люд*) — чэрпаючыя свае фінансавыя сродкі з супольнага бюджэту Брандэнбургіі, Саксоніі і федэральнага ўрада Нямеччыны. Будучы адзінай такога роду школай у Брандэнбургіі і Саксоніі, ахоплівае сваёй дзейнасцю ўсю тэрыторыю Ніжніх Лужыц. З'яўляецца цэнтрам давучвання і ўдасканальвання ў галіне навучання ніжнелужыцкай мовы, ведаў пра сербалужычан і іх бацькаўшчыну і іншых славянскіх моў, ведаў на тэму еўрарэгіёна на нямецка-лужыцка-польскім памежжы, праблематыкі інтэграцыі і глабалізацыі супольнай Еўропы, асабліва ў кантэксце нацыянальных меншасцей. На працягу дзейнасці Школы ў курсах прыняло ўдзел больш за 32 тысячы зацікаўленых.

— ***Ці сербалужычане маюць свае СМІ?***

— Маем іх шмат — некаторыя ўтрымаліся пасля з'яднання Нямеччыны, іншыя ўзніклі пасля палітычных змен. Гэта тыднёвік *Новы часнік*. Паказваецца месячнік для дзяцей і моладзі *Пломье*. Выходзяць хрысціянскі часопіс *Помгай Бог*, навуковы часопіс *Летопіс*, штомесячнік для настаўнікаў *Сербска шуля*. Дзейнічае ніжнелужыцкая радыёстанцыя *Сербскі розглос* (пасля поўдня і паўтараная ўвечары паўгадзінная праграма); нядзельныя праграмы працягваюцца паўгадзіны. Радыё RBB перадае штонядзельныя рэлігійныя казанні. Ёсць і штомесячная паўгадзінная тэлепраграма *Тэлевокно Лужыца*. Народнае выдавецтва *Домовіна* выдае літаратуру і падручнікі.

— ***Як вядзецца культурнае жыццё ў вёсцы і ў горадзе?***

— У вёсках яно досыць аўтэнтычнае. Дзейнічаюць згуртаванні, культурныя групы, гміна, касцёл, школа ўвесь год дбаюць пра традыцыі. У вёсках дзейнічаюць музеі або вясковыя хаты, які захавалі назву „айчынны", напрыклад *Домовінскі музей Яншойце*. У гарадах збоpы больш багатыя — у Хосебузе на *Млынскей дрозе* — Сербскі музей, у Шпрэвальдзе *на Блотах — Музей Лубньёв*. Тэатр *Сербске Зывадло* і *Сербско-німскі ансамбль* у Будзішыне прадстаўляюць тэатральныя п'есы, кабарэ, сцэнічныя праграмы, таксама на Ніжніх Лужыцах — і то па-ніжнелужыцку. Ніжнія Лужыцы маюць таксама аматарскі тэатр — у вёсцы Гахоза (*Drachausen*) каля Піцнья (*Peitz*) ... Сербскалужыцкая мова ўжываецца таксама ў розных асяроддзях. Дзейнічае *Товарыство Сербска намша* — якое дбае пра сакральную мову, арганізуе набажэнствы па-сербску, дбае пра помнікі, гадавіны і герояў. Дзейнічаюць згуртаванні, калектывы і хары. *Машіца сербска* — падтрымлівае ініцыятывы звязаныя з публікацыямі, арганізуе навуковыя канферэнцыі. Арганізацыя гуртуючая ўсе арганізацыі — *Домовіна* і фонд *Заложбы за сербскі люд* арганізуюць культурныя мерапрыемствы, традыцыйныя фэсты, майстар-класы. У *Сербскім доме* ў Хосебузе (тут сядзіба *Домовіны)* агранізуюцца сустрэчы, выставы, конкурсы, паказы.

— ***Мовы верхнелужыцкая і ніжнелужыцкая адрозніваюцца паміж сабой, скажам, як беларускія гаворкі на Падляшшы. Дык і ўказальнікі стаяць, бывае — у трохмоўных варыянтах! Дзякуючы між іншым Вам, спадарыня Марыя, іншапляменцы, — жыве Лужыца!***

Размаўляла Міра ЛУКША

Гімн па-верхнелужыцку:
Rjana Łužica
Rjana Łužica,
sprawna přećelna,
mojich serbskich wótcow kraj,
mojich zbóžnych sonow raj,
swjate su mi twoje hona!

Časo přichodny,
zakćěj radostny!
Ow, zo bychu z twojeho
klina wušli mužojo,
hódni wěčnoh wopomnjeća!

Гімн па-ніжнелужыцку:
Rědna Łužyca
Rědna Łužyca,
spšawna, pśijazna,
mojich serbskich woścow kraj,
mojich glucnych myslow raj,
swěte su mě twoje strony.

Cas ty pśichodny,
zakwiś radostny!
Och, gab muže stanuli,
za swoj narod źěłali,
godne nimjer wobspomnjeśa!

Дваццатае стагоддзе стала часам, калі жанчыны набылі тыя самыя палітычныя і сацыяльныя правы, што маюць мужчыны. Такі вынік барацьбы жанчын за роўнасць з асобамі супрацьлеглага полу можна толькі вітаць, але, як аказалася, „ёсць у рэвалюцыі пачатак — няма ў рэвалюцыі канца". Руйнаванне патрыярхальнага ўкладу жыцця, што ідзе поруч з руйнаваннем шэрагу маральных прынцыпаў, усталяваных усімі сусветнымі рэлігіямі, не абмінулі ніводную з хрысціянскіх краін. Прысутнічаюць гэтыя працэсы і ў Польшчы, і ў Беларусі, адным з доказаў чаго з'яўляецца сайт у інтэрнэце, што месціцца па адрасе **http://gender.do.am**.

Назва сайта даволі ардынарная для партала данай накіраванасці — „Крок да роўнасці". Выглядае ён даволі прывабна — аранжавы фон „шапкі", дзе месціцца назва сайта, адразу прыцягвае ўвагу і спакваля паляпшае настрой. Праўда, старонняму назіральніку можа падацца крыху дзіўнаватым мова сайта — інфармацыйнае насычэнне з большага ў ім па-беларуску, а выйсці да рубрык чамусьці пададзены па-руску. Ну а той, хто ведае, што ў Беларусі многія СМІ выкарыстоўваюць дзве мовы адначасова ў адным выданні, друкуючы побач артыкулы на розных мовах, наўрад ці заўважыць такую моўную мешаніну.

Сайт традыцыйна падзелены на тры часткі. Асноўная інфармацыя падаецца пасярэдзіне. Галоўная старонка ў асноўным змяшчае навіны, што тычацца гендэрнай тэматыкі. Прыемна, што паведамленні там не толькі з Беларусі і Польшчы, але і з іншых краін.

Ну а чаму на Беларусь і Польшчу на даным партале ставіцца найбольшы акцэнт, стане зразумелым, калі зайсці на старонку „Информация о нас". „У Віцебску (Беларусь) ажыццяўляецца праграма „Крок да роўнасці: уключэнне элементаў гендэрнай асветы ў беларускую сістэму адукацыі". Яе выкананне грунтуецца на перадачы і адаптацыі ў сістэме сярэдняй і сярэднеспецыяльнай школы міжнароднага досведу ў правядзенні антыдыскрымінацыйных акцый. Беларускія грамадскія арганізацыі атрымліваюць разнастайную дапамогу ад Адукацыйнага таварыства „Wiedza Powszechna" з Гданьска (Польшча)", — распавядаюць стваральнікі сайта і актывісты за працяг барацьбы за гендэрную роўнасць.

Уласна „Крок да роўнасці" адрасаваны да педагогаў. Па меркаванню аўтараў праекта, менавіта гэтая прафесійная група адказная за адукацыю і выхаванне дзяцей і моладзі. Таксама яна ўдзельнічае ў фармаванні перакананняў і пазіцыі маладых людзей, у тым ліку адносна сацыяльных роляў жанчыны і мужчыны.

Паколькі аўтары сайта зыходзяць з таго пункту гледжання, што дыскрымінацыя жанчын па-ранейшаму займае істотнае месца, то яны прапануюць разнастайныя антыдыскрымінацыйныя акцыі. Пра іх ходзіць на адпаведнай старонцы сайта, праўда, у большасці не па-беларуску.

Аб польскім вопыце „кроку да роўнасці" распавядаецца на аднайменнай старонцы. З большага там ходзіць аб падзеях ці даследаваннях, што мелі месца ў Польшчы, і якія вартыя ўвагі барацьбітоў за гендэрную роўнасць. Сярод іх прысутнічаюць даволі цікавыя і карысныя для пераймання прыклады. Да такіх можна аднесці інфармацыю пра „Вокны жыцця", што з'явіліся па ініцыятыве кракаўскіх манашак-назаратанак.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Беларусь,беларусы...

Бедная сіраціна

На фоне дзяржаўнай падтрымкі хакея, футбола і гандбола беларускі баскетбол па-ранейшаму застаецца ў спартовай сям'і беднай сіраціцкай. Нават подзвігі жаночай зборнай апошніх гадоў не зварушылі з месца сонное царства айчыннага баскетбола. У мінулым сезоне, здавалася, з'явіўся пробліск святла для мужчынскай дружыны, але несуцяшальныя вынікі змагання ў плэй-оф з Грузіяй паставілі тлусты крыж на надзеях спецыялістаў і заўзятараў. Аляксандр Папкоў зрабіў усё, што мог, але вывесці каманду ў мацнейшы дывізіён аб'ектыўна быў не ў сілах. І таму лагічна падаў у адстаўку. Пошук новага рулявога быў засакрэчаны. Галоўным урэшце стане найбольш вопытны ў беларускім трэнерскім цэху Міхаіл Фейман. Яго памочнікам пагадзіўся стаць Андрэй Крыванос, адзін з нядаўніх лідараў зборнай, малады настаўнік. Цікава, што на фінішы мінулага чэмпіянату краіны яны змагаліся ў фінальнай серыі. Прычым „Мінск-2006", які ўзначальвае Крыванос, упэўнена перамог „Віталюр", якім кіраваў якраз Фейман. Тая параза мела катастрафічныя наступствы для былога гегемона нацыянальнага першынства. Заснавальнік і хросны бацька „Віталюра" бізнесовец Аляксандр Яцук ва ўмовах крызісу вырашыў адмовіцца ад свайго дзецішча. Усё што засталося ад той каманды — рожкі ды ножкі. Па-сутнасці яна перастала існаваць, а назва чыста механічна была перанесена на калектыў, складзены з хлопцаў рэспубліканскага дзяржаўнага вучылішча алімпійскага рэзерву, якіх трэніруе, дарэчы, яшчэ адзін аксакал Аляксандр Барысаў.

Сезон у мужчын стартаваў матчамі папярэдняй стадыі Кубка краіны. Па выніках пяцідзённага адборавага спабору ў так званы фінал чатырох, што пройдзе ў снежні, прадказальна прабіліся „Гродна-93", гомельскі „Сож", „Мінск-2006" і асіповіцкі АЗАА. А ў 18-м чэмпіянаце Беларусі ўдзел бяруць па-ранейшаму 8 каманд. У парадку ранжыру гэта „Мінск-2006", „Віталюр-РДзВАР" (Мінск), АЗАА, „Гродна-93", БНТУ (Мінск), „Лакаматыў-КіС" (Віцебск), „Сож", „ТэмпАШВСМ" (Магілёў). Папраўдзе, інтрыгі ў турніры — кот наплакаў. Відавочна, што золата зноў дастанецца дзейснаму чэмпіёну — „Мінск-2006" адзіны клуб на сёння ў краіне, дзе справа пастаўлена грунтоўна. Гарантам поспеху з'яўляецца і наяўнасць у шэрагах такіх майстроў як Дзмітрый Кузьмін, Уладзімір Шарко, Дантэ Стыгерс, Дзяніс Коршук, Аляксандр Куль. За медалі іншага гатунку будуць змагацца „дзевяноста трэція" (іх зноў узначаліў Аляксандр Папкоў) і асіповічцы (на капітанскі мосцік тут стаў малады Ігар Галабурда). Пры пэўных акалічнасцях канкурэнцыю ім могуць скласці гомельцы і віцябляне. Іншыя наўрад ці выберуцца ў мацнейшы квартэт (паводле звыклай формулы пасля двухкругавога турніру, каманды падзеляцца на дзве чацвёркі).

У першынстве баскетбалістак, якое язык не паварочваецца назваць „жаночым" (паколькі спрэс у ім гуляюць амаль дзеці) інтрыга куды больш цікавая. Пасля стартавых тураў лідарства захапілі тыя, каму гэта належыць паводле статусу. Гродзенская „Алімпія", „Мінск-2006" і „Беразіна" (Барысаў) — вось трыо прэтэндэнтаў на тытул. Час ад часу палкі ў колы ім здольная ўставіць гродзенская „Вікторыя".

Шкада, але ў выніку нядбайнасці і інтрыг чыноўнікаў ад спорту, „Алімпія" не здолела заявіцца сёлета ў Балтыйскую лігу. Дзяўчаты з яе час ад часу будуць дапамагаць фактычна свайму фарм-клубу — „Вікторыі". У кожным разе разлічваць на высокія месцы ў гэтым розыгрышы беларускім камандам не даводзіцца.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Разбуральнікі

Кляты ён вораг, ці ідыёт?.. А можа і адно, і другое, бо актуальная сітуацыя аб гэтым сведчыць. Калі пару месяцаў таму назад у Польшчы разгарэлася дыскусія на тэму Палаца культуры і навукі — разбурыць яго, ці няхай яшчэ пастаіць, дык адна артадаксальная каталічка ў Польскім радыё выкрыкнула: „Zburzyć wszystko co ruskie!". 12 лістапада 2009 г. раніцай па Польскім радыё міністр замежных спраў РП Радаслаў Сікорскі сказаў, што на месцы ПКіН хоча бачыць кафейку, басейн ці нешта іншае. „Факты і міты" з датай 13-19 лістапада назвалі Р. Сікорскага ідыётам. Магчыма, што нянавісць адымае розум.

Чытаючы „Факты і міты", мне прыгадалася вось такая польская пагаворка „Jakie drzewo, taki klin, jaki ojciec, taki syn". Але гэта такая банальнасць. Я прыдумаў свежую, сваю: „Якое карэнне, такія і кроны". Бо сокі кожнай расліны плывуць ад карэння. Аднак пагаворкі пагаворкамі, а расліну з чалавекам не зраўняць, бо расліна не мае ўсяго таго, чым распараджаецца разумная істота.

У актуальнай сітуацыі пану Сікорскаму будзе намнога лягчэй разбурыць нават такі аб'ект — у якім ужо ёсць і басейн, і кафейкі, кінатэатры, а таксама Кангрэсавая зала, Польская акадэмія навук ды розныя істытуты і ўстановы — чым жанчыне, якая хоча разбурыць усё тое, што рускае, бо пан Сікорскі спасылаецца на злачынны „камунізм", а ПКіН жа яго, камунізму, рэальны воблік!

А мяне сціплага, невядомага нікому, не так, як Радаслаў Сікорскі, беларуса, дзяўбе вось такая думка: пан Р. Сікорскі ды ягоныя апалагеты і сімпатыкі імкнуцца да ліквідацыі ўсяго таго, што „камуністычнае". А як матывавала свае імкненні ягоныя і ягоных карэнне, калі ліквідавалі праваслаўны сабор у Варшаве і сто трыццаць такіх жа праваслаўных храмаў на тэрыторыі панскай Польшчы ў 1938 годзе? Няўжо і гэтыя храмы, як і ПКіН, былі заселены камуністамі?

Паны ліквідатары, варта памятаць і тое, як мне напісаў адзін з благачынных, удзячны за мае выказванні ў абарону нашага народа, што Бог выбачае заўсёды, чалавек часам, а гісторыя — не даруе ніколі...

Калі сённяшнія ўладары Польшчы, расавыя каталікі, не адносяцца аднолькава да праваслаўя і камунізму, дык чаму ж не разбурыць гмах былога Цэнтральнага камітэта ПАРП, збудаваны за грошы членаў партыі? Калі б „праклятыя" польскія камуністы былі такімі зацятымі, як хаця б Сікорскі, дык даўно абярнулі б яго ў друз, каб не карысталіся ягонай плошчай капіталісты. Альбо патрабавалі б звароту коштаў яго пабудовы. А то сціхлі, апусцілі вушы і сядзяць. А гэта ж мы, наша пакаленне, адбудавала краіну! А сынкі капіталістаў і абшарнікаў — „карэнне" сённяшніх „крон", пайшлі вучыцца і цяпер мсцяцца на нас. На ўрачыстасці запрашаюць розных „лупашкаў", якія агнём кулямётаў імкнуліся нас пазбыцца. Для іхніх ахвяр няма не толькі кампенсацый, але нават слова „даруйце"!

Васіль ПЕТРУЧУК

Заклік паліцыі

Не дазваляйма звесціся!

У сучаснай рэчаіснасці вельмі папулярнымі сталі пакражы. Злачынцы выбіраюць ахвяру, затым намагаюцца зайсці ў дом. Прыкідваюцца рознага віду „спецыялістамі": адны „электрыкамі" іншыя „сантэхнікамі" або „пацярпелымі", якія патрабуюць дапамогі. Тлумачаць, што хтосьці ў сям'і цяжка хворы і дзеля паратунку жыцця неабходныя дарагія медычныя прэпараты. Просяць аб грашовую ўспамогу. Калі з'яднаюць наш давер, абкрадаюць сямейнікаў. У сувязі з такімі здарэннямі паліцыя заклікае да разважлівасці і раіць як паводзіць сябе ў такіх выпадках:

— не адчыняць дзвярэй, зачым не праверым хто за імі скрываецца,

— не ўпускаць незнаёмых без праверкі, хто яны такія,

— не пакідаць аднаго „майстра" ў кватэры і не дазваляць, калі іх прыйшло двух, каб яны раздзяліліся. Не заставаймася адны ў хаце з незнаёмым, задбайма каб нехта іншы яшчэ прысутнічаў,

— супрацоўнічайма з суседзямі ў сферы ўзаемнага назірання за маёмасцю.

Калі сутыкнемся з вышэйпрыведзенымі відамі злачынства, неабходна патэлефануйма пад указаныя нумары: 997 або 112.

Пратрымаць зіму

Калі бачыш патрабуючага дапамогі, бяздомнага, галоднага ці сам патрабуеш дапамогі, калі не ведаеш што рабіць, дык пазвані пад ніжэйуказаныя нумары (працуюць кругласутачна, а спалучэнне бясплатнае):

— 112 — numer alarmowy,
— 997 — Policja,
— 998 — Straż pożarna,
— 85 682 95 91 — Powiatowe Centrum Zarządzenia Kryzysowego w Hajnówce,
— 0 800 444 989 — infolinia Wojewódzkiego Centrum Zarządzenia Kryzysowego Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego oraz na stronie WWW.bialystok.uw.aov.pl w informacjach Wydziału Polityki Społecznej.

Пад указанымі тэлефонамі атрымаем інфармацыю аб пунктах, у якіх можна атрымаць начлег, цёплую страву і вопратку. Такім чынам дапаможам найбольш патрабуючым пратрымаць зіму. **(ус)**

Карэспандэнцыя з Марскога Устроня

Як дапамагаюць невідучым

У кастрычніку г.г. невідучыя і ў якіх слабы зрок з Гайнаўскага павета атрымалі дафінансаванне з Павятовага цэнтра дапамогі сям'і ў Гайнаўцы і ў пачатку лістапада змаглі паехаць у аздараўляльныя асяродкі Польскага саюза невідучых (ПСН). Наш карэспандэнт паехаў у Марское Устроне Заходнепаморскага ваяводства. Выбраў трапна. Ад 3 да 16 лістапада стаяла цёплае надвор'е, было некалькі сонечных дзён. У вольныя хвіліны хадзіў на марскі пляж і на мол. Збіраў янтар. А ў паветры восенню колькі ёду!

У асяродку ПСН „Клімчок" усе мелі добрую лекарскую апеку, добрае харчаванне і розныя культурна-забаўляльныя мерапрыемствы. Медсёстры і інструктарскі персанал вялі цікавыя заняткі: перш-наперш як невідучы мае сабе парадзіць у штодзённым жыцці, на якія дапаможнікі можа разлічваць, напрыклад, гаворачы гадзіннік, брайлеўскія іголкі, камп'ютар са спецыяльным аснашчэннем. Інструктаркі вучылі як карыстацца белай палачкай у будынку, на вуліцы, у аўтобусе. Вучылі альфавіту Брайля. У мінікухні інструктарка вучыла як зварыць сабе абед, калі ты нічога вакол сябе не бачыш.

Вечарамі ў кавярні арганізавалі конкурсы: песенны і дэкламатарскі „Мікрафон для ўсіх" (з узнагародамі), баль-маскарад. Цікава было.

Ладзілі экскурсіі ў Калобжег, спалучаныя з плаваннем на караблі па Балтыйскім моры, у Дабжыцу каля Марскога Устроня, у якой разбіты агароды з рэдкімі пародамі дрэў і кустарнікаў (ёсць тут м.інш. чырвоныя дубы, белыя рабіны, кедры, усходнія лаўравішні ды кітайскія сосны).

Асяродак ПСН „Клімчок" бурліць жыццём круглы год. Яго персанал нясе дапамогу невідучым — закамплексаваным і якім жыццё не жыццё.

Янка ЦЕЛУШЭЦКІ

Адгаданка

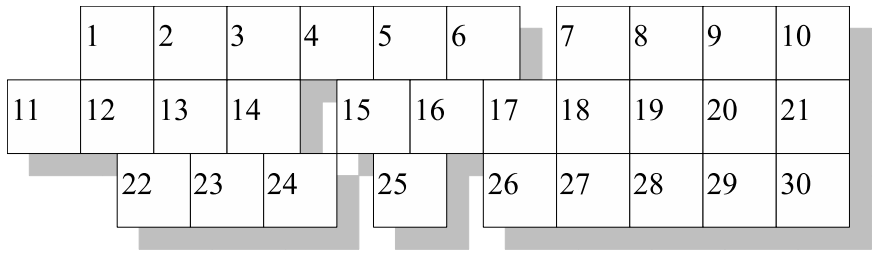

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — дацкую пагаворку.

1. ціхая рака Шолахава = 1 _ 24 _ 4 _;
2. кінематаграфія = 7 _ 25 _ 9 _ 8 _;
3. кароткі меч = 20 _ 27 _ 2 _ 26 _;
4. нітка = 5 _ 21 _ 13 _ 14 _;
5. драпежная жывёліна сямейства кашэчых (*Felis lynx*) = 29 _ 30 _ 12 _ 10 _;
6. дзеля пазнання чалавека трэба з ім з'есці пуд гэтага рэчыва = 15 _ 17 _ 18 _ 19 _;
7. краіна з Лхасай = 16 _ 6 _ 28 _ 11 _ 23 _;
8. горад на поўдні Люксембурга = 3 _ 22 _.

(ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 43 нумара

Вада, яма, айва, рыбак, брыгада, Веліж, якут, лікёр, пяро, пярына, кананада.

Рашэнне: **Вялікай рыбе вялікая прынада.**

Кніжныя ўзнагароды высылаем **Лукашу Пацэвічу** і **Аляксандру Дабчынскаму** з Беластока.

Ніва
ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ
PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714

Выдавец: Праграмная рада тыднёвіка „Ніва".
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofa 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: *http://niva.iig.pl/*
E-mail: *redakcja@niva.iig.pl*
Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
Рэдактар „Зоркі": Ганна Кандрацюк-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч, Міхась Сцепанюк.
Канцылярыя: Галіна Рамашка.
Друкарня: „Orthdruk", Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzega sobie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.

Prenumerata krajowa
Termin przyjmowania wpłat do 5-go dnia każdego miesiąca poprzedzającego okres rozpoczęcia prenumeraty. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie województwa podlaskiego oraz oddziały „RUCH" i „KOLPORTER" na terenie całego kraju. Cena prenumeraty kwartalnej — 32,5 zł., półrocznej — 65 zł., rocznej — 130,5 zł.

Prenumerata z wysyłką za granicę
Wpłaty przyjmuje „RUCH" S.A. Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa; telefony: +48(0)22 53-28-823 — prenumerata płatna w walucie obcej, 0-2253-28-816, 53-28-819; — prenumerata płatna w PLN; nr faxu: 0-2253-28-734

Prenumerata w redakcji
Planowana ilość numerów „Niwy" w 2010 roku — 52.

Poczta zwykła: Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 4,2 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 6,50 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,70 zł.

Poczta lotnicza: Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,50 zł, — Ameryka Północna, Afryka — 6,90 zł., — Ameryka Południowa — 8,30 zł., — Australia i Oceania — 10,50 zł.

Wpłaty przyjmuje:
Rada Programowa Tygodnika „Niwa",
BANK PEKAO S.A. O/Białystok
38 1240 5211 1111 0000 4929 0945

Nakład: 1 250 egz.

Дзядоўскае турнэ з Анатолем С. (2)

Ганна КАНДРАЦЮК

фота Ганны КАНДРАЦЮК

У Гродне добра думаць пра Мінск, а ў Мінску пра Гродна

Дух Анатоля Сыса аб'явіўся ўжо ў Гродне, дзе з раніцы да вечара мы былі вымушаны чакаць начнога цягніка. Каб не таўчыся з манаткамі сярод сышчыкаў, якімі, паводле гродзенцаў, нашпігаваны чыгуначны вакзал з крыштальнымі жырандолямі, мы знялі нумар у прывакзальнай гасцініцы і пайшлі спаць. За пакой, з чыстай пасцеллю, мы заплацілі восем злотых ад асобы. Як за пляшку добрай беларускай гарэлкі.

Едучы ў Гродна мы не ведалі якім шляхам будзе масціцца наш дзядоўскі маршрут. У Беларусі, як у савецкія часы, трэба мець квіток на канкрэтны цягнік. Інакш, без білета з пазначаным месцам вас не пусцяць у вагон. Яшчэ да прыезду мы дамовіліся з гродзенскім сябрам-паэтам, каб той, будучы на месцы, набыў нам білеты. Пасля, калі дзень і ноч яму званілі, паэт чамусьці выключаў мабілку:

— Пэўна, зайздросціць, што едзем да Анатоля на магілку?!

— Можа быць! Ёсць чаго зайздросціць! — пагадзілася Міра.

Лёс беларускага паэта мала зайздросны пры жыцці. Але пасля смерці, як у выпадку Анатоля Сыса, — наадварот. Слава і захапленне, якія сустрэлі дратаванага пры жыцці паэта, пасля смерці пераўзышлі ўсе спадзяванні. Сёння ў яго гонар пяюць дыфірамбы і гімны ўчарашнія варажэнькі і зажэртыя крытыканы. Дай Бог такую славу і нашаму гродзенскаму сябру-паэту за ягоную нам дапамогу! За тое, што шэльма намерыўся нас абедзве абуць у лапці. Інакш нас абмінула б тое шчасце, што пасля сустрэла ў цягніку Гродна-Гомель...

Сапраўды, трэба мець шчасце, каб 29 кастрычніка 2009 года папасці ў вагон № 13 і атрымаць месца № 29!

Скажу праўду, мы тады яшчэ не думалі пра ўсякія знакі і прыкметы. Пасля недаспанай ночы і нерваў, якія падарыў нам славуты цуд у Саколцы, мы адразу пайшлі спаць. І нават асабліва не здзівіліся, калі ў пэўны момант пазваніў Сяргей Сыс, аднапляменец Анатоля з прыдняпроўскага сяла Выспа. Сяргей прывітаў нас „з прыездам!", раіў адразу ехаць у Гарошкаў і ісці ў дом № 127.

— А там ужо вас будуць сустракаць сёстры Анатоля! — дадаў.

* * *

Гродна, у многім, падобнае на ўсе постсавецкія гарады-блізнюкі. Калі павольным крокам мы з Мірай брылі па вуліцы Ажэшкі, мне таксама здалося, што мы ў Мінску. Што ў доме на трэцім паверсе адчыніцца акно, з якога Анатоль Сыс выгукне на ўвесь квартал імя маёй сяброўкі: „МІРА-А-А-А-А!" І прыязным жэстам, як тады, у час сустрэчы, пакліча ў свой дом. З паэтам я пазнаёмілася ў найменш прэстыжны перыяд яго жыцця. Як сёння памятаецца тое небанальнае прывітанне. Анатоль, як пасля гаварыў, два дні стаяў у акне і выглядаў, калі прыбудзем, каб на прывітанне выгукнуць на цэлы квартал памятнае: МІРАААА! А пасля, без цырымоніі, пагнаць нас, як багатага дзядзьку са сваёй улюбёнай песні пра дробну драбніцу, у магазін. Вядома, па віно. І знервавацца, калі замест трох пляшак чарніла, мы прынясем толькі адно заморскае вінцо і пернічкі...

У хаце паэта адчувалася нейкая натуральная чысціня і шчырасць. Антоль, быццам хацеў абдараваць кожнага паасобку, сказаць яму слова. Мы не паспелі адаткнуць тое віно, як у дзвярах паэта з'явілася жанчына, якая сама сабой напамінала анёла. З'явілася суседка з другога паверха. Паэтка Ала Канапелька. Спецыяльна пад наш прыезд яна спякла блінчыкі. І, як старэйшая сястра, загадала Анатолю: „Хоць нагавіцы апрані, а то яшчэ дзяўчаты засаромяцца!"

— Я ж ужо аддаў той польскі касцюм, — пажартаваў Анатоль.

Тут мы пачулі пра дары родам з Падляшша. Адзін наш зямляк (паколькі амаль усе яго ведаюць, не будзем называць імя), паклоннік паэта і бізнесмен, пачуўшы пра безграшовасць паэта, абдараваў яго сваім... старым, модным касцюмам. Анатоль ацаніў міласэрнасць падляшскага бізнесмена і перадаў франтаватую апранаху бамжу.

Мы смяяліся, хаця зусім не было да смеху. У Анатоля, пасля таго, як дастаў чаравікам ад міліцыянта ў голаў, разбалеліся зубы. Ён прасіў прабачэння, што не мог дабрацца ў Гарошкаў. Бо каб папасці ў мінскую кватэру паэта, мы спачатку зведалі Гарошкаў і Ветку на Гомельшчыне. Там пачаткова дамовіліся на сустрэчу і канчаткова пачулі, што іх славуты зямляк чакае нас... у Мінску. Па дарозе мы папалі былі ў дарожную катастрофу. Паміж Рэчыцай і Гарошкавам пад колы машыны забегла жарабятка. Жывёла і мы ўцалелі, але праследаваў той фатальны знак. Праз 9 месяцаў Анатоль вярнуўся ў Гарошкаў у труне, агорнутай у бел-чырвона-белы сцяг.

(*працяг будзе*)

фота Міры ЛУКШЫ

Сястра Анатоля Тамара са здымкамі брата

фота Міры ЛУКШЫ

„Мая хата без сяброў — не хата"

28.11 — 04.12

(22.03. — 20.04.) Каб пазбегнуць расчараванняў у асабістым жыцці, старайся пару дзён не рабіць разборак з блізкімі. Хвіліны тваёй меланхоліі не будуць прыняты адэкватна. На працы ці ў школе — поўнае зразуменне. Неўзабаве чакаюць цябе сур'ёзныя прававыя выклікі.

(21.04. — 21.05.) Усё, чым зоймешся аддана і шчыра, удасца. Рэчы, якія ты адсунуў на перыферыю жыцця, усё будуць раздражняць. Вялікіх непрыемнасцей не будзе, толькі не кранай фінансаў і буйнейшых здзелак.

(22.05. — 22.06.) У гэтым тыдні большыя перамены цябе не чакаюць. Добры час каб заняцца старымі праектамі. Нічога не кідай (калі нават вялікая ахвота) — перашкоды, пра якія думаеш, толькі ўяўныя. Тыдзень нават лішне звышактыўны.

(23.06. — 23.07.) Досыць спакойны час, поўны сяброўскіх сустрэч, міне хутка і без асаблівых успамінаў. Усё, што цяпер давядзеш да канца, будзе працаваць на цябе ў найбліжэйшай будучыні. Не вер неправераным інфармацыям.

(24.07. — 23.08.) Твае ініцыятывы спрыяюць новым пачаткам і творчасці. Калі задавальняе цябе твая праца, не думай яе пакідаць у пагоні за грашыма ці ў пошуках чагосьці лепшага. Не ганяйся за ўсімі зайцамі адразу! Цікавыя прапановы адновяць планы, можаш аказацца ў цэнтры ўвагі.

(24.08. — 23.09.) Зіма пагражае табе комплексам нервовых і фізічных расстройстваў. Ды нягледзячы на хваробы і сітуацыі, гэты перыяд будзе ўдалым, калі выкарыстаеш яго для адпачынку, роздумаў, кантактаў з сябрамі, на якія ніколі не хапае табе часу.

(24.09. — 23.10.) Будзеш нервовы; не паспрачайся з кімсьці блізкім. Засяродзься на рабоце, на штодзённых абавязках — наводзячы гармонію ў гэтым плане жыцця, дачакаешся супакаення і паправы сітуацыі. Фартуна ўсё ж на тваім баку.

(24.10. — 22.11.) Агульны настрой, спакойны і радасны, не азмрочаць нават праблемы са здароўем. Пастаянная крыніца прыемных эмоцый — сям'я. Ад кагосьці блізкага чакае цябе прыемны сюрпрыз. Усё, да чаго ты дабіваўся, пачне даваць рэзультаты. Нялёгкі дзень — 30.11.

(23.11. — 22.12.) Падзеі развіваюцца ў паскораным тэмпе. Многа абавязкаў, і прыемных, і неабходных. Пастарайся справіцца з кепскім настроем і не выплёсквай раздражнення на іншых і іншае. Асабліва не трапляй злосны на вочы шэфу. Дробныя няўдачы могуць абярнуцца ў немалыя непрыемнасці.

(23.12. — 20.01.) Спакойная і стабільная атмасфера будзе працягвацца, зважай толькі на выпадковасці. Хоць выпадкі будуць хутчэй мілыя для цябе. Могуць знайсціся людзі, якіх ты лічыў ужо страчанымі для сябе. Не мітусіся і не заяўляй аб сабе; хопіць проста быць на адпаведным месцы.

(21.01. — 19.02.) Добры час пазнаваць новае і пускаць у рух веды і ўмеласці, здабытыя раней. Памагаючы іншым, атрымаеш зарад энергіі і творчага натхнення, якога ты даўно чакаеш. У гэтым тыдні зрабі як найбольш і найлепш, бо праз тыдзень недаробкі выйдуць табе бокам. Цяжкі дзень — 30.11.

(20.02. — 21.03.) Мітусня апошніх дзён і спробы назаўжды справіцца са сваім лёсам хутчэй за ўсё не кончацца поспехам. Ды не кідайся ў роспач — твайго месца ў жыцці не зойме ніхто, а рана ці позна і так яго знойдзеш. Часовыя непрыемнасці стануць падставай пераканацца ў аддадасці сяброў, якія памогуць табе і матэрыяльна, і маральна. Добра папрацуй, бо ў наступным тыдні не будзе хапаць ні часу, ні нерваў!

Агата АРЛЯНСКАЯ

ISSN 0546-1960